

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО**

Факультет економіки та бізнесу
Кафедра «Економіки і бізнесу»
(*назва кафедри*)

Освітньо-професійна програма «Туризм»
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
Спеціальність 242 Туризм
Спеціалізація (за наявності) _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

 Лариса БОЛТЯНСЬКА
(*підпис*) (*ім'я та прізвище*)

« 21 » червня 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему «Сучасні тенденції зеленого туризму Південного регіону»

Здобувач вищої освіти:
(*підпис*)

(*ім'я та прізвище здобувача*)

Софія СИРИЦЯ

Керівник:
(*підпис*)

_____ к.е.н., доцент Лариса БОЛТЯНСЬКА
(*учене звання, науковий ступінь, ім'я та прізвище*)

Запоріжжя, 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	6
1.1. Основні поняття та концепції сільського зеленого туризму	6
1.2. Сільський зелений туризм у сучасному туристичному бізнесі.....	13
1.3. Організаційно-законодавче забезпечення зеленого туризму в Україні ...	24
Висновки до 1-го розділу	29
РОЗДІЛ 2. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ПІВДЕННОМУ ТУРИСТИЧНОМУ РЕГІОНІ	30
2.1. Загальна характеристика та особливості розвитку зеленого туризму в Україні	30
2.2. Південний туристичний регіон як осередок розвитку туризму в Україні	37
2.3. Сучасні тренди розвитку сільського зеленого туризму в південному регіоні	44
Висновки до 2-го розділу	54
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ПІВДЕННОМУ ТУРИСТИЧНОМУ РЕГІОНІ.....	56
3.1. Досвід організації зеленого туризму у країнах Європи	56
3.2. Стратегічні імперативи розвитку зеленого туризму у південному регіоні України	64
3.3. Відновлення сфери зеленого туризму у післявоєнній відбудові сільських територій	70
Висновки до 3-го розділу	74
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах нестабільного розвитку ринкової економіки в нашій країні сфера гостинності стає важливою та пріоритетною соціально-економічною ланкою. Одним із сучасних трендів у сфері гостинності є сільський зелений туризм. Ця тенденція підтверджується тим, що сільський зелений туризм стає предметом наукових досліджень у сфері гостинності, але сьогодні держава не приділяє уваги тенденціям розвитку сільського зеленого туризму, а позитивне функціонування сільського зеленого туризму могло б призвести до може бути значно покращено.

За оцінками експертів Всесвітньої туристичної організації, сільський зелений туризм є одним з найбільш швидкозростаючих секторів туристичної індустрії з початку 21 століття. Ідея захисту навколишнього середовища, яка стала дуже популярною серед західних цивілізацій, поширилася і на туристичну індустрію. Як наслідок, серед великої кількості туристів зростає попит на так звані "зелені подорожі".

В Україні зелений сільський туризм перебуває на початковій стадії розвитку. Однак країна вже почала активно просувати цей вид відпочинку як туристичний продукт. Українське село має дуже багату історико-архітектурну спадщину, культуру, унікальний побут, мальовничі ландшафти та лікувально-рекреаційні ресурси. Українські села благословенні унікальним житлом та добрими, працьовитими людьми. У той же час, багато сіл стикаються з серйозним дефіцитом робочої сили.

Враховуючи брак інвестицій для створення нових робочих місць у сільській місцевості України, на національному рівні слід приділяти більше уваги галузям, які не потребують великих коштів для розвитку. До таких галузей належить сільський туризм, який вже давно практикується в Україні. Розвиток сільського зеленого туризму забезпечує новий вид відпочинку в сільській місцевості, створює нові робочі місця та забезпечує соціально-економічну і демографічну стабільність у сільській місцевості. Крім того, сільський зелений туризм є важливим екологічним та етичним фактором,

оскільки сприяє зміцненню фізичного та морального здоров'я населення. Саме тому необхідно провести дослідження можливостей та перспектив розвитку цього виду туризму в Південному туристичному регіоні, враховуючи досвід розвитку сільського зеленого туризму в Україні та інших країнах.

Сільський зелений туризм як перспективний напрям розвитку сільського підприємництва визначали В. Бондар, В. Головацька, П. Гришевський, В. Дарчук, Л. Дядечко, С. Ілляшенко, В. Кифяк, О. Онищенко, М. Орлатий, І. Прокопенко, І. Прокопенко, О. Прокопенко, М. Орлатий, І. Прокопа, П. Саблук, Т. Ткаченко, В. Цибух, М. Хвесик, В. Юрчишин, а також вітчизняних вчених та зарубіжних авторів: Дж. Каравеллі, М. Кларка, Т. Лонча та багатьох інших.

Незважаючи на вагомі дослідження авторів, питання сутності та особливостей процесу розвитку сільського зеленого туризму в південних регіонах залишається дискусійним.

Предметом дослідження є сільський зелений туризм в Україні.

Об'єктом дослідження є особливості організації сільського зеленого туризму в південних туристичних регіонах.

Мета дослідження - надати соціогеографічну характеристику сільського зеленого туризму в Україні та виявити сучасні тенденції розвитку зеленого туризму в південних регіонах.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні завдання:

1. визначити теоретичні аспекти поняття "сільський зелений туризм";
2. надати загальну характеристику сільського зеленого туризму в Україні;
3. розглянути Південний туристичний регіон як центр розвитку сільського зеленого туризму в Україні;
4. проаналізувати проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні;
5. визначити перспективні напрями розвитку та організації сільського зеленого туризму в Південному туристичному регіоні.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є наукові концепції та теоретичні розробки провідних вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі туризму. У процесі дослідження використано порівняльний, аналітичний, економіко-статистичний, монографічний, абстрактно-логічний, розрахунково-конструктивний, графічний та метод системного аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у встановленні напрямів підвищення рівня використання туристично-рекреаційного потенціалу Південного туристичного регіону з урахуванням необхідності охорони природних і антропогенних туристичних ресурсів та удосконалення діяльності туристичних підприємств.

Практичне значення Результати дослідження спрямовані на підвищення ефективності важелів розвитку підприємницького сектору та соціальної інфраструктури окремих адміністративних районів з боку органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері туризму.

Структура роботи: бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів загальним обсягом 82 сторінки комп'ютерного тексту, висновків, списку використаних джерел (36 найменувань), шести рисунків і десяти таблиць.

Ключові слова: "Зелена" економіка, сільський зелений туризм, агротуризм, конкурентоспроможність, українські села, сільські туристичні продукти, агрооселі, сільська нерухомість.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Основні поняття та концепції сільського зеленого туризму

За останні кілька десятиліть кількість туристів у світі неухильно зростала, сягнувши третини населення планети. За прогнозами експертів, 21 століття буде століттям туризму, і ми повинні бути до цього готові. Сьогодні найбільш швидкозростаючим сектором світової туристичної індустрії є сільський зелений туризм. Розвиток сільського зеленого туризму в Європі розпочався в середині 19 століття, і Європейський Союз розглядає сільський зелений туризм як основний важіль економічного зростання в сільській місцевості. Хоча сільський зелений туризм є новим поняттям для України, відпочинок у сільській місцевості здавна використовувався відомими українськими письменниками, художниками, артистами та політиками.

Розвитку сільського зеленого туризму в Україні сприяли наступні фактори:

- зростаючий попит на сільський відпочинок серед українських міських жителів та іноземців;
- унікальна історична та етнографічна спадщина українських сіл;
- багаті рекреаційні ресурси.
- екологічна чистота сільських територій
- відносно вільний сільський житловий фонд для обслуговування туристів;
- наявність вільної робочої сили для обслуговування туристів
- традиційна гостинність господарів та доступні ціни на рекреаційні послуги;
- потенціал пропонувати ряд додаткових послуг, таких як екскурсії, риболовля, збирання ягід, грибів, катання на конях тощо.

Розвиток сільського зеленого туризму збільшує реальні доходи селян за рахунок [26, с. 137].:

- надання послуг з розміщення туристів
- організація туристичних маршрутів та надання екскурсійних послуг

- надання транспортних послуг для туристів
- мисливська діяльність (полювання, любительське рибальство, спортивна риболовля);
- послуги з прокату туристичного спорядження
- виробництво та реалізація органічних продуктів харчування для туристів; надання кулінарних послуг;
- продаж виробів народних промислів
- організація культурно-розважальних заходів (анімація) з урахуванням історичної та етнічної спадщини

Найбільш сприятливі передумови для розвитку сільського зеленого туризму об'єктивно формуються на території національних та ландшафтних парків.

Родзинками сільського зеленого туризму є жива анімація, тобто активізація туристичних послуг, програми відпочинку та дозвілля з ігровим елементом, а також шоу-програми, що базуються на історичній, етнографічній та культурній спадщині місцевості. Наприклад, у всесвітньо відомому музейно-анімаційному середовищі козацької доби на острові Хортиця туристи можуть з перших кроків увійти у козацький світ Запорізького краю, долучитися до приготування козацького кулішу, навчитися козацьким ремеслам, взяти участь у змаганнях з верхової їзди на козацьких конях, навчитися військовій справі тощо.

Наразі розвиток сільського зеленого туризму в Україні обмежується та гальмується наступними факторами:

- політична та економічна нестабільність в Україні
- відсутність належного правового забезпечення розвитку зеленого туризму;
- відсутність раціонального та екологічно збалансованого механізму використання природних та історико-культурних туристичних ресурсів;
- відсутність належної інфраструктури та системи комунікацій; - Відсутність належної інфраструктури та системи комунікацій; - Відсутність належної інфраструктури та системи комунікацій

- низький рівень розвитку інфраструктури та засобів комунікації;
- брак кадрового, рекламного та інформаційного забезпечення.

Подолати ці негативні фактори може політика виваженого державного регулювання розвитку зеленого туризму з використанням наявних інструментів прямого та опосередкованого впливу, у тому числі на регіональному рівні [5, с. 22].

Таким чином, розвиток зеленого туризму в регіонах матиме позитивний вплив як на державу, так і на регіони та туристів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Аналіз впливу зеленого туризму [24]

<i>Для держави</i>	<i>Для сільських територій</i>	<i>Для туристів</i>
Збільшення бюджету	Додаткове джерело доходу	Активний відпочинок
Зниження рівня безробіття	Додаткові робочі місця	Споживання органічних продуктів харчування
Активізація діяльності сільського населення	Поліпшення інфраструктури сільських територій	Участь у народних культурних заходах, фестивалях та святкуваннях
Популяризація національних культурних традицій	Сприяти розвитку інших секторів економіки (наприклад, торгівлі, транспорту, освіти).	Участь в повсякденному житті сільського населення
Використання неспоживчих ресурсів, переважно природних, етнокультурних та історичних.	Сприяння освіченості населення сільських територій	Відпочинок на природі
Додаткові інвестиції та збільшення доходів	Створення додаткових джерел доходу	Можливість отримати якісні та доступні послуги
Поглиблення зв'язків між бізнесом та культурою	Активізація підприємницької діяльності	

На сьогодні не існує чіткого підходу до визначення сутності сільського зеленого туризму не лише в Україні, а й в інших європейських країнах. Це пов'язано, насамперед, з різними національними підходами до туризму як виду підприємницької діяльності в сільській місцевості. У роботі В.І. Бирковича сільський зелений туризм визначається як пріоритетний напрям розвитку туристичної галузі України. Автор зазначає, що "сільський зелений туризм -

це специфічна форма відпочинку в особистих селянських господарствах у сільській місцевості з використанням фермерських, підсобних господарств, майна і трудових ресурсів, природно-рекреаційних особливостей регіону та культурно-історичної й етнографічної спадщини регіону". [2, с. 139].

На нашу думку, найбільш змістовно сутність зеленого (сільського) туризму визначено у праці В. Дарчука: "Традиційні базові послуги: розміщення (екологічні, культурні, історичні місця), харчування (екологічно чисті продукти, дегустація місцевої (домашньої) їжі), розваги (участь у фестивалях, ярмарках, організація традиційних свят), традиційні додаткові послуги: традиційні додаткові послуги: хліборобство, городництво, садівництво, польові роботи, сінокосіння, рибальство, полювання, специфічні послуги: догляд за домашніми тваринами, катання на конях, човнах, навчання народним ремеслам тощо" [11].

Цікавий опис можна знайти в роботі М.М. Костриці [19]. Автор визначає "екотуризм", "зелений туризм" та "природний туризм" як синоніми і завжди порівнює їх із сільським туризмом та агротуризмом, що пояснюється їх взаємодоповнюваністю та взаємозалежністю. Ми погоджуємося, що ці форми туризму мають багато спільного. Зокрема, вони є "м'якими" з точки зору впливу на навколишнє середовище, мотивації споживачів цих туристичних продуктів схожі, вони часто відповідають спільним критеріям і мають схожі пріоритети [19, с. 36].

Водночас Ткаченко Т.І. також виділяє особливості між сільським туризмом та зеленим туризмом - характер активного відпочинку під час відпустки, місце розташування туристів, ступінь доступу до екологічно чистих продуктів та рівень забруднення навколишнього середовища [30, с. 2].

Ми продовжили роботу над визначенням точок диференціації між зеленим та сільським туризмом (табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

Порівняльна характеристика зеленою та сільською туризму [4]

	<i>Характеристики, притаманні туризму</i>	<i>Спільні</i>
--	---	----------------

<i>Критерії для порівняння</i>	<i>зеленому</i>	<i>сільському</i>	<i>характеристики</i>
Місце відпочинку	Природне середовище, екологічно чиста місцевість, розташована щонайменше за 5-7 км від населених пунктів.	Населений пункт (сільська місцевість)	Обидва об'єкти можуть бути розташовані на території, що належить сільським радам.
Мета відпочинку	Незайманий контакт з природою, відпочинок без взаємодії з людьми.	Знайомство із сільською місцевістю, її традиціями та побутом.	Відпочинок від щоденної метушні та зміна оточення.
Постачальник	Як місцевий, так і не місцевий; Як міський, так і сільський житель	Місцева сільська громада: як окреме приватне сільське господарство (до 9 місць), так і створення агротуристичних комплексів.	Можуть діяти у вигляді комплексних об'єктів, залучаючи персонал з місцевого населення та диверсифікуючи свою діяльність.
Основний продукт (основна послуга)	Проживання в приватних житлових об'єктах (котеджі, готелі, міні-готелі, готельному комплексі) серед природного середовища.	Проживання в сільському будинку та безпосередня участь у повсякденній діяльності місцевих жителів.	Організація житлового фонду може базуватися на обох рівнях: базові умови та покращений комфорт.
Додатковий продукт (додаткові послуги)	Більшість з них надаються на власній території, незалежно від інших учасників ринку.	Вони надаються установою в невеликих кількостях і можуть бути реалізовані із залученням інших установ.	Комплексне та індивідуальне харчування, активний відпочинок та організація дозвілля

Як видно з таблиці 1.2, основні відмінності між двома видами туризму полягають у безпосередньому місці продажу основних і додаткових послуг та специфіці їх надання. Схожі програми активного відпочинку можна знайти в додаткових послугах, що пропонуються обома типами постачальників, але є певні відмінності в їх організації [4, с. 47].

Більшість операторів зеленого туризму прагнуть створити власні пункти прокату спортивного спорядження у достатній кількості та різноманітності,

щоб розширити спектр послуг у межах своєї місцевості. Натомість власники об'єктів сільського туризму часто покладаються на додаткових постачальників послуг, розташованих далеко від них, наприклад, на використання більших об'єктів, таких як гірськолижні підйомники або льодові ковзанки.

Сільський туризм можна вважати підприємництвом. Саме тому, що він створює додаткові робочі місця для власників агроосель, тим самим зменшуючи безробіття в сільській місцевості, надає послуги розміщення та харчування, а також пропонує за окрему плату атракції, які мають відношення до повсякденного життя сільських мешканців, що є саме тим, від чого вони отримують вигоду.

Таким чином, "сільський туризм" - це відпочинок за всіма цілями, видами та формами туристичних подорожей, з проживанням в оселях сільських жителів [21, с. 11].

Зелений туризм - туристична діяльність на території природних ландшафтів (лісопарків, лугопарків, гідропарків, ботанічних садів) з певними умовами, що включають елементи благоустрою, наприклад, короткочасний відпочинок, збирання грибів, ягід тощо.

Зелений туризм - використання екологічних методів і прийомів у туристичній індустрії. Він охоплює форми туризму, які спрямовані на зменшення негативних соціальних, культурних та екологічних впливів і збільшення позитивних. Його основними характеристиками є те, що він повинен здійснюватися самостійно (або в невеликих групах), повільно, керований і регульований розвиток, збереження традиційних цінностей громади та інтеграція з культурою відвідуваної місцевості.

Передбачається, що учасниками таких подорожей є люди з високою екологічною свідомістю. Можна виділити такі форми екотуризму: активний екотуризм (піший, велосипедний, водний, кінний, риболовля), подорожі до тварин і рослин (орнітологічні подорожі, полювання, тематичні подорожі), культурні та етнографічні подорожі [6, с. 29].

Вищезазначені концепції сільського туризму та зеленого туризму були використані для визначення моделей туристичних подорожей в Україні. Зокрема, відпочинок в українських селах було визначено як "зелений сільський туризм" (зелений сільський туризм). Це визначення включає широкий спектр форм відпочинку в сільській місцевості (власне сільський туризм), у туристичних центрах і на курортах у селах і малих містах (на кшталт "ночівлі та сніданку") та на сільських фермах (агротуризм). Визначення сільського туризму як "зеленого" підкреслює його екологічну спрямованість [17].

Близько 700 мільйонів людей подорожують світом щороку, і від 10 до 30 відсотків з них обирають сільський туризм. У всіх країнах кількість "зелених" подорожей на внутрішньому ринку набагато вища, ніж в інших галузях. У Франції, наприклад, лише 7% бізнес-мандрівників зупиняються в готелях, а решта 93% обирають сільські готелі та кемпінги [5].

За даними Всесвітньої туристичної організації, сільський зелений туризм є одним з п'яти ключових стратегічних напрямків розвитку світової туристичної індустрії до 2020 року. Наразі зелений туризм найбільш поширений в Угорщині, Чехії та Великобританії, а також в Іспанії, Італії та Німеччині. Ці та інші європейські країни сформували Центрально-Східноєвропейський альянс з розвитку сільського зеленого туризму під егідою Ради Європи.

Однією з причин такої популярності серед великих країн є прибутковість галузі. Наприклад, Австрія, яка майже в сім разів більша за Україну за площею, за один гірськолижний сезон заробляє від сільського туризму близько 10 млрд євро, що становить майже половину національного бюджету України [7, с. 51].

У багатьох країнах екотуризм і сільський туризм є взаємодоповнюючими та взаємозалежними поняттями. Більше того, багато суміжних видів туризму (в тому числі сільський туризм, агротуризм, спортивний тощо) часто об'єднуються в один напрямок екоагротуризму, який є "м'яким" з точки зору впливу на навколишнє середовище та громаду і близьким за мотивацією. Про

це свідчить досвід європейської організації, яка включає цей термін у свою назву, - Європейського центру еко-агро-туризму (ECEAT) [7, с. 53].

Таким чином, сільський зелений туризм, агротуризм та екотуризм відрізняються за основною метою використання вільного часу. Сільський зелений туризм передбачає стаціонарний відпочинок з можливими радіальними виїздами, піші прогулянки та залучення до традиційних видів сільського господарства. Екотуризм - це безперервна подорож з метою пізнання природи, традицій та культури певного середовища, тоді як агротуризм - це відпочинок, під час якого рекреанти беруть участь у сільськогосподарській діяльності.

1.2. Сільський зелений туризм у сучасному туристичному бізнесі

Продукти сільського туризму (набори послуг сільського зеленого туризму, агротуристичні пакети) - це набори послуг розміщення, гастрономічних, екскурсійних та рекреаційних послуг, що надаються власниками агроосель (садиб).

Згідно з офіційним тлумаченням, послуга - це специфічна форма суспільно корисної праці, де сам продукт праці (корисний ефект речі або діяльності) і процес його виробництва (тобто послуга) невіддільні один від одного [29].

Закон України "Про туризм" дає таке визначення: "Туристичні послуги - послуги суб'єктів туристичної діяльності, такі як послуги розміщення, харчування, транспортні, інформаційні та рекламні послуги, а також послуги закладів культури, спорту, відпочинку та розваг, спрямовані на задоволення потреб туристів" [12] [12].

Закон визначає суб'єкта туристичної діяльності як "підприємство, установу, організацію незалежно від форми власності, фізичну особу, зареєстровану в порядку, встановленому чинним законодавством України, та

уповноважену здійснювати діяльність, пов'язану з наданням туристичних послуг" [12].

Це стосується і організації малого агротуристичного бізнесу в сільській місцевості. Що стосується надання послуг сільського зеленого туризму як особистої підсобної діяльності в сільській місцевості, то власнику агрооселі не потрібно отримувати платну ліцензію.

Агротуристичні послуги, як і інші послуги, мають наступні характеристики:

1. Нематеріальний характер агротуристичних послуг; за Ф. Котлером, послуга - це те, що продається у вигляді дії, вигоди або задоволення. Таким чином, вже з цього визначення видно, що послуги є нематеріальними і не можуть бути збережені. Послуги сільського зеленого туризму належать до категорії соціально-культурних послуг і спрямовані на рекреаційну діяльність та духовний, фізичний, етичний та інтелектуальний розвиток людей. Туристичні послуги неможливо продемонструвати, побачити, скуштувати чи вивчити заздалегідь до їх отримання (споживання). Це неминуче призводить до очікування споживачами обіцяної якості та елемента довіри до продавців послуг сільського туризму [16, с. 7].

Водночас невидимість послуг ускладнює діяльність продавців туристичних послуг (операторів сільського туризму). Адже важко показати клієнтам їхні продукти "безпосередньо", а ще важче пояснити, за що вони платять. Продавці можуть пояснити лише те, що отримують покупці (міські жителі) після того, як вони оплатять і поїдуть споживати ці послуги.

2. Нерозривність виробництва і споживання агротуристичних послуг. Це пов'язано з тим, що послуги є результатом безперервної взаємодії між постачальником і споживачем. Іншими словами, процес надання туристичних послуг (їх виробництво) відбувається паралельно з їх споживанням. Послуги сільського туризму можуть бути надані лише тоді, коли споживач робить замовлення і присутній у місці виробництва послуги (сільській місцевості). Дійсно, вказівка на те, що виробництво і споживання нерозривні, є

визначальним фактором, який робить послугу дійсно послугою і відрізняє її від матеріальних товарів [16, с. 8].

Взаємозв'язок виробництва і споживання визначає той факт, що всі агротуристичні послуги також невіддільні від тих, хто їх надає (наприклад, фермери та їхні сім'ї).

3. залучення покупця до процесу виробництва і споживання послуги означає, що продавець агротуристичних послуг повинен думати не тільки про те, яку туристичну послугу запропонувати клієнту, але й про те, як її запропонувати, тобто якої якості ця послуга повинна бути Це означає. Звідси впливає третя характеристика туристичних послуг: різноманітність якості [16, с.8].

Послуги сільського зеленого туризму можна поділити на основні та додаткові. До основних послуг відносяться, в основному, такі

- послуги з організації перевезень туристів
- послуги з організації розміщення туристів.
- послуги з організації харчування туристів. Інші послуги.
- організація екскурсій
- послуги із залучення туристів до фермерства та народних ремесел
- послуги екскурсиводів та гідів-перекладачів;
- послуги із залучення туристів до народних обрядів та релігійних заходів, сільських фестивалів, ярмарків та інших масових заходів;
- послуги з прокату транспортних засобів, човнів та туристичного спорядження
- побутові послуги
- права на використання земельних ділянок рекреаційного призначення, що перебувають у приватній власності [10, с. 51].

Цей поділ є досить умовним, оскільки між ними немає суттєвої різниці за споживчими характеристиками. Послуги, що входять до основної програми перебування туриста в селі, прийнято називати базовими. Додаткові послуги

купаються туристом самостійно на місці перебування і не входять у вартість турпакету.

Крім нематеріальних послуг, туристам можуть пропонуватися й інші товари та матеріальні послуги. Наприклад, карти місцевості, народні сувеніри та туристичне спорядження [5, с. 62].

До реальних видів економічної діяльності у сфері сільського (зеленого) туризму можна віднести наступні.

- До послуг сільського туризму відносяться здача в оренду відпочиваючим кімнат, окремих будинків та наметових містечок їх власниками, продаж домашніх продуктів харчування та надання інших послуг, пов'язаних з перебуванням у господарстві, тобто послуг, пов'язаних з господарською діяльністю;

- Сільськими господарями, які мають право надавати послуги у сфері сільського туризму, слід вважати власників, які займаються сільськогосподарською діяльністю самостійно та за власний рахунок і є власниками господарства;

- Надання послуг у сільському господарстві означає використання з цією метою землі, будівель та інших засобів господарства без зміни їх характеру і без порушення їх основної функції - сільськогосподарського виробництва [22, с. 18].

Туристичний продукт сільськогосподарських підприємств - це комплекс послуг, що надаються клієнтам в агрооселях.

Найважливішими складовими агротуристичного продукту є:

- туристичні ресурси місцевості (природне середовище, пам'ятки, цікава архітектура, національні парки, ботанічні сади, торгові центри, культурні та релігійні пам'ятки, музеї, культура та звичаї місцевого населення тощо)
- регіональна інфраструктура (наприклад, житло; гастрономічні заклади, такі як ресторани, бари та кафе; транспортні засоби, такі як таксі, автобуси та оренда автомобілів; роздрібна мережа; сфера послуг).

- Доступність регіону (кількість видів транспорту та інфраструктури, таких як дороги, аеропорти, порти та залізничні мережі)
- Імідж регіону, який існує у свідомості потенційних клієнтів і суттєво впливає на їхнє підсвідоме бажання відвідати регіон;
- Ціна. Вона залежить від низки факторів, серед яких рівень сервісу, пора року та кількість транспортних засобів.

Основною послугою сільського зеленого туризму є надання тимчасового житла для туристів. Сільські будівлі, обладнані для прийому туристів, в Україні прийнято називати агрооселями [27, с. 49].

Агрооселі - це житлові будинки, розташовані в сільській місцевості, що містять не більше п'яти кімнат (залежно від категорії житла), пристосовані для розміщення туристів і належать на праві приватної власності власникам, які займаються сільськогосподарською діяльністю або працюють у обслуговуючій чи соціальній сфері села. Іншими словами, термін "агрооселя" не включає в себе невеликі курортні котеджі, коріби або окремі будівлі, переобладнані для розміщення туристів.

Агротелі (агропансіонати) - житлові будинки готельного типу (групи будинків), спеціально призначені для надання рекреаційних послуг сільським жителям.

Будівництво та експлуатація приватних рекреаційних агротелів сільськими підприємцями в курортно-рекреаційних зонах України є висококонкурентним видом сільського зеленого туризму, який є перспективним як вид основного бізнесу [19, с. 73]. Котедж - це окремий житловий будинок (міський або сільський) з невеликою ділянкою. Більшість котеджів двоповерхові та мають внутрішні сходи.

Зазвичай із загальною кімнатою, кухнею та підсобним приміщенням на першому поверсі та спальнями на другому, це тип традиційного житла, що виник в Англії наприкінці 16-го та на початку 17-го століть. [13, с. 98]

Садиба - земельна ділянка, на якій розташовані житловий будинок, господарські будівлі, наземні та підземні комунікації і багаторічні насадження.

Бунгало - 1) невелика будівля з легких матеріалів, що використовується для розміщення туристів у сільських будинках у тропічних країнах, переважно в Індії та Малайзії. Як правило, вони розраховані на одну сім'ю і часто зустрічаються в туристичних резерваціях, таких як кемпінги.

Бунгало бувають різними: від простих хатин для мисливців до комфортабельних будинків з досить високою орендною платою. Зазвичай проживання туристів у бунгало значно дешевше, ніж у готелях чи пансіонатах.

Туристичні бази (турбази) - це підприємства готельного типу, які забезпечують проживання та харчування груп туристів, а також пропонують екскурсійне, культурно-побутове, фізкультурно-оздоровче та медичне обслуговування.

Альпіністські табори - спортивні бази, де тренуються альпіністи та підвищують свою майстерність.

Кемпінги - це місця, де туристи можуть зупинитися на нічліг. В пригодницькому туризмі існує кілька типів кемпінгів, включаючи біваки, табори для ночівлі, базові та проміжні табори. Як правило, в кемпінгах використовуються намети і спальні мішки, є туалет і місця для приготування їжі.

Бівуаки (від нім. *biwac* і фр. *bivouac*) - це місця, де групи туристів зупиняються на маршруті для ночівлі або відпочинку. У зимових високогір'ях бівуаки іноді будують у вигляді снігових печер, куренів або ям.

Термін "проміжний табір" дуже близький за значенням до терміну "бівуак". Він переважно використовується в піших походах і альпінізмі на великих висотах (понад 6000 м над рівнем моря). Відрізняється від бівуаку тим, що туристи та альпіністи залишають тут свої намети (або викопані снігові печери), зберігають спорядження та їжу і повертаються сюди знову [9, с. 63-64].

Нічні табори добре відомі і часто використовуються для розміщення альпіністських груп під горою, на яку вони піднімаються.

Базові табори - це бівуаки, організовані всіма членами групи, які використовуються багаторазово і протягом тривалого часу, звідки туристи (альпіністи) вирушають на навчальні та тренувальні заняття, маршрути і сходження.

Серед індивідуальних засобів розміщення, що використовуються в екологічному та пригодницькому туризмі, слід відзначити лоджі (спеціальні будівлі, орендовані у місцевих жителів), які поширені в Гімалаях, а також приватні засоби розміщення, які широко використовуються для етнографічних турів та сільськогосподарського туризму [4, с. 59]. До структури агрорекреаційних територій входять

1) Сільськогосподарські рекреаційні поселення - самостійні населені пункти, в яких окремо розташовані об'єкти агрорекреації, що пропонують власний агротуристичний продукт;

2) Сільські рекреаційні центри - сільські населені пункти, розташовані на територіях з цінними рекреаційними та оздоровчими ресурсами, де сформована мережа агроосель та фермерських будинків, що пропонують агротуристичні послуги, класифіковані за ціною та якістю; та

3) Агрорекреаційний вузол - сукупність агрорекреаційних пунктів, згрупованих навколо курортного/туристичного центру в межах певної компактної території;

4) сільські рекреаційні території - природно та етнокультурно однорідні території з мережею історично сформованих сільських поселень

5) сільський рекреаційний район - це велика природна, етнокультурна та адміністративна регіональна одиниця, яка може включати від одного до кількох адміністративних районів, що характеризуються подібними природно-ландшафтними структурами, історико-культурним та соціально-економічним розвитком, традиціями ведення сільського господарства та певними інфраструктурними зв'язками.

Отже, сільський (зелений) туризм як вид рекреації включає розміщення для відпочинку в агрооселях та надання послуг туристам, включаючи

традиційні основні послуги, традиційні додаткові послуги та специфічні послуги [20].

Варіанти організації сільського відпочинку

Варіант 1: Ночівля та сніданок - класичний варіант, який, власне, і започаткував сільський туризм як окремий вид туристичної діяльності. Гостей (мандрівників) розміщують на ніч і готують сніданок, після чого надається вільний день для прогулянок, походів і відвідування природних, історичних та релігійних пам'яток.

Основні послуги: надання ліжко-місць, прибирання та харчування.

Додаткові послуги: прокат туристичного спорядження та іншого приладдя, сувенірів, реклама, продаж інших товарів, лазня (сауна).

Варіант 2: "Тур вихідного дня" - розміщення туристів (сімей) на дводенний (дводенний) вікенд.

Основні послуги: надання ліжко-місць, прибирання, користування послугами харчування або самообслуговування.

Додаткові послуги: пікніки, співочі вечори, екскурсії, риболовля, прогулянки околицями, лазня (сауна), продаж продуктів [17].

Варіант 3. "Сільський відпочинок", який передбачає розміщення гостей (переважно сімей з дітьми або пар) на 5-10 днів (іноді довше), вимагає більш ретельної підготовки та більших інвестицій. Обсяг інвестицій впливає на якість і ціну послуги.

Базові послуги: надання окремої кімнати (бажано з окремим входом і виходом) в будинку або гостьовому будинку приймаючої сім'ї, прибирання, харчування або використання засобів для самообслуговування.

Додаткові послуги: пікніки, екскурсії, риболовля, прогулянки околицями, походи, співочі вечори, майстер-класи, лазня (сауна), продаж сільськогосподарської продукції, демонстрація процесів сільськогосподарського виробництва (збір меду, стрижка овець, догляд за тваринами, виготовлення сиру тощо), ознайомлення з традиційним народним мистецтвом [17].

Варіант 4. "Культурно-етнічні програми" є менш поширеним варіантом, але за умови належної організації може бути досить ефективним з точки зору прибутковості. Ці програми проводяться на базі фермерських господарств і тривають від двох до чотирьох годин, занурюючи групи туристів в атмосферу повсякденного життя, характерну для певного регіону або етнічної групи. У високий сезон можна організувати дві-три програми на день.

Основні послуги: екскурсії на ферми, етнічне харчування, етнічні програми за участю самодіяльних або професійних виконавців, участь гостей у програмі.

Додаткові послуги: сувеніри, реклама, продаж сільськогосподарської продукції [17]. Варіант 5 "Відпочинок на галявині" дозволяє групам туристів користуватися територією та об'єктами ферми (дитячим та спортивним майданчиками, альтанкою та зоною барбекю). Гості зазвичай приносять з собою продукти харчування, з яких самостійно готують собі їжу. Корпоративні, сімейні та дитячі (шкільні) свята стають все більш популярними. Зростає попит на такий вид відпочинку для сімей на другий день весілля (перший день зазвичай святкують у ресторані, а потім більше їдять і п'ють).

Основні послуги: платний доступ на територію та об'єкти, прокат спортивного інвентарю, продаж дров, прокат обладнання для барбекю.

Додаткові послуги: посуд, шезлонги, матраци тощо, сувеніри, реклама, продаж продукції, лазня (сауна), приготування їжі на замовлення.

Варіант 6 "Спеціалізовані гостьові будинки" спроектовані та обладнані як місця для відпочинку для певних цільових груп, таких як рибалки, мисливці, любителі верхової їзди, люди з обмеженими фізичними можливостями, сім'ї з маленькими дітьми. У цьому випадку базові послуги включають послуги розміщення та харчування, а також послуги, спеціально розроблені та позиціоновані для конкретних туристів. Прикладами є надання водних об'єктів (для рибалок), полювання (для мисливців), надання коней, організація верхової їзди та іпотерапії (для любителів верхової їзди).

Сільський туризм розглядається як вид підприємницької діяльності, що забезпечує певний додатковий дохід сільським жителям як додаткова діяльність до основної сільськогосподарської діяльності, а також як спосіб збільшення зайнятості для сільських сімей.

До власників агроосель належать фермери, приватні землероби та працівники сільськогосподарських підприємств, а також сільські жителі, які працюють у сфері послуг та соціальному секторі, наприклад, працівники сільської ради, пошти, вчителі та продавці.

Існують чіткі юридичні визначення для цього виду допоміжної діяльності:

- Послуги сільського туризму включають оренду кімнат, окремих будинків і наметових містечок для відпочиваючих та продаж домашньої їжі. Також можуть бути запропоновані інші послуги, пов'язані з традиційною економічною діяльністю, за умови, що турист зупиняється на певній фермі;

- Фермерами, які мають право надавати агротуристичні послуги, вважаються фермери, які займаються сільськогосподарською діяльністю самостійно та за власний рахунок;

- Надання агротуристичних послуг у сільському господарстві означає використання з цією метою землі, будівель та інших засобів господарства без зміни їхнього характеру і без порушення їхньої основної функції - сільськогосподарського виробництва [30, с. 3].

Сільський зелений туризм - це нова форма підприємницької діяльності, яка належить до сфери малого та середнього бізнесу. Він формує ринкове середовище для агропромислового комплексу країни. Його розвиток сприяє створенню нових робочих місць у сільській місцевості, впровадженню науково-технічних досягнень у дрібнотоварне сільськогосподарське виробництво та є важливим джерелом наповнення місцевих бюджетів і бюджетів сільських домогосподарств. Він забезпечує буферну зону, яка знижує ризик руйнування потенціалу великомасштабного сільськогосподарського виробництва [36, с. 121].

Сільський туризм можна розглядати як підприємництво. Це пов'язано з тим, що оператори гостьових будинків створюють додаткові робочі місця і тим самим зменшують рівень безробіття в сільській місцевості (наприклад, одне ліжко забезпечує роботою в середньому 6-7 місцевих жителів). Вони надають послуги, пов'язані з проживанням та харчуванням, а також атракції, пов'язані зі звичайним життям сільських жителів (випікання хліба, риболовля, вечеря біля вогнища, участь у польових роботах, святкуваннях тощо) за певну плату, що, в свою чергу, приносить вигоду власникам сільськогосподарських угідь [11].

Сільські жителі можуть отримувати реальний дохід від наступних видів діяльності у сфері сільського туризму:

- розробка туристичних маршрутів
- утримання туристичних кемпінгів
- робота екскурсводами або гідами
- надання туристичних транспортних послуг
- мисливська діяльність (полювання, любительське рибальство, спортивна риболовля);
- прокат туристичного спорядження
- послуги з прийому та розміщення туристів
- кулінарні послуги
- підготовка культурних програм
- виробництво та продаж туристам виробів народних промислів та органічних продуктів харчування [1].

Таким чином, зелений туризм є однією з найприбутковіших галузей економіки та відіграє важливу роль у культурному та соціальному розвитку, підтримуючи рівень та якість життя в країні. Враховуючи багаті туристично-рекреаційні ресурси України (сприятливі природно-кліматичні умови, історико-культурна та етнічна спадщина), розвиток туризму слід розглядати як один із шляхів вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем.

1.3. Організаційно-законодавче забезпечення зеленого туризму в Україні

Наразі нормативно-правову базу сільського (зеленого) туризму забезпечують Закони України "Про туризм" № 1282-IV від 18 листопада 2003 року, "Про особисте селянське господарство" № 742-IV від 15 травня 2003 року та Постанова Кабінету Міністрів України "Про порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) у готелях (будинках)" № 297 від 15 березня.

Проект Закону України "Про сільський зелений туризм", підготовлений за ініціативою Української спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму та Інституту сільського розвитку, був прийнятий за основу лише у 2004 році і досі не прийнятий Верховною Радою України [31, с. 9].

Згідно з проектом Закону України "Про сільський зелений туризм", діяльність з надання послуг у цьому секторі не вважається підприємництвом лише за умови, що "сукупний річний дохід від діяльності у сфері сільського зеленого туризму не перевищує прожиткового мінімуму на рік для сільського господаря та членів його сім'ї, які проживають разом з ним". Діяльність з надання послуг у цьому секторі не вважається підприємництвом.

Наразі готується окремий проект Закону України "Про сільський агротуризм", згідно з яким агротуристична діяльність також не вважається підприємницькою, якщо кількість ліжко-місць у сільських садибах, що надаються для тимчасового проживання туристів, не перевищує дев'яти [31, с.10].

Соціально-економічне значення розвитку сільського зеленого туризму для держави полягає в наступних аспектах:

- стимулювання розвитку сільських господарств, що займаються зеленим туризмом;
- стимулювання розвитку сільських господарств, що займаються зеленим туризмом;

- стимулювання розвитку сільських господарств, що займаються зеленим туризмом
- сприяння розвитку місцевої інфраструктури; та сприяння реалізації надлишків сільськогосподарської продукції, збільшення додаткового доходу фермерів та наповнення місцевого бюджету; та
- стимулювання місцевого ринку праці, підвищення рівня зайнятості, утримання молоді в сільській місцевості та зменшення потреби у працевлаштуванні за кордоном;
- сприяти захисту туристичних ресурсів, насамперед захисту етнокультурної ідентичності українського народу;
- надавати змістовні можливості для відпочинку малозабезпеченим верствам населення;
- сприяти підвищенню культурних стандартів та екологічної свідомості сільського населення [9, с. 65].

На даному етапі формування нормативно-правової бази регулювання туризму відбувається досить повільно. Проект Закону "Про сільський зелений туризм" вже багато років знаходиться на розгляді у Верховній Раді України). Чинне законодавство не містить конкретних норм щодо функціонування окремих видів туризму, в тому числі сільського.

Наприклад, у статті 4 Закону "Про внесення змін до Закону України "Про туризм" лише зазначено, що існує такий вид туризму, як сільський туризм. Окремо згадується зелений туризм (синонім екологічного туризму). Однак специфіка саме цих видів економічної діяльності залишається абсолютно незрозумілою.

Документами, що визначають необхідність розвитку туризму, особливо сільського, є Указ Президента України "Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні". На жаль, ці документи не визначають поняття "сільський туризм", вони лише декларують, що потрібно робити, але не як [31, с.11].

Сільський туризм є законним видом діяльності відповідно до статей 4 та 6 Закону України "Про туризм" [12]. Послуги сільського туризму можуть

надавати приватні підприємці, фермери, власники сільських садиб та організації, що створені та діють у формі, визнаній законом. Окремо слід підкреслити право особистих селянських господарств займатися сільським туризмом, як це передбачено статтею 1 Закону України "Про особисте селянське господарство". При цьому господарство повинно бути зареєстроване в сільській, селищній або міській раді, на території якої знаходиться земельна ділянка.

Сільський туризм - це самостійна, систематична, заснована на власному ризик господарська діяльність сільських жителів з надання основних послуг (розміщення, харчування, напої) та супутніх послуг (риболовля, катання на конях, участь у святах, продаж виробів народних промислів тощо) туристам з метою отримання економічної, соціальної та іншої вигоди. Фізичні особи, які виявили бажання займатися сільським туризмом, можуть обрати найбільш прийнятну форму господарювання - як зареєстрований підприємець або без реєстрації [31, с. 12].

Сільський туризм, в якій би організаційно-правовій формі він не здійснювався, завжди має ознаки підприємницької діяльності:

а) незалежність - тільки конкретний власник вирішує, чи займатися туризмом, і жодна особа чи організація не може його нав'язати;

б) ризикованість - туризм завжди пов'язаний з невизначеністю; і

в) інноваційність - лише постійне впровадження нових продуктів у туристичні послуги може гарантувати довгостроковий позитивний ефект і виживання в конкурентній боротьбі; і

г) системність - процес розвитку сільського туризму з певною метою передбачає послідовний і постійний прогрес бізнесу; та

д) прибутковість - економічні вигоди (короткострокові та довгострокові) дозволяють задовольняти поточні потреби та інвестувати в розвиток [15, с. 4].

Таким чином, на сучасному етапі в Україні, хоча і не створено спеціальної законодавчої бази для господарської діяльності у сфері сільського туризму,

але вже створені достатні умови для ефективного ведення бізнесу на законних підставах.

Можна виділити три групи підприємств, що працюють у сфері сільського туризму:

1. Нефінансові корпорації (квазікорпорації) - організаційні одиниці, що займаються ринковим виробництвом товарів та нефінансових послуг, з усіма формами власності та організаційно-правовими формами господарювання (фактично, це всі юридичні особи, що надають послуги сільського туризму)

2. Ринкові некорпоративні підприємства, що належать домогосподарствам - створені для виробництва товарів і послуг для продажу або обміну на ринку, які можуть займатися всіма видами діяльності та мати різну кількість найманих працівників, які не обов'язково є членами домогосподарства (зареєстровані та незареєстровані підприємці, що надають послуги у сфері сільського туризму) .

3. Неприбуткові організації - здійснюють самостійну та систематичну господарську діяльність з метою досягнення економічних, соціальних та інших результатів, а не з метою отримання прибутку (формальні об'єднання зацікавлених сторін у секторі сільського туризму) [11].

З організаційної точки зору, підприємницька діяльність у секторі сільського туризму може здійснюватися у різних формах, які можна поділити на дві основні групи: індивідуальні та колективні.

В індивідуальній формі бізнес ведеться на індивідуальній (сімейній) основі. Індивідуальні (сімейні) підприємства сільського туризму, як правило, є відносно невеликими і працюють переважно з використанням власної праці. Зазвичай, житло, яке використовується для розміщення туристів, - це окрема кімната (в тому ж будинку, де живе власник), окремий будинок, гостьовий будинок, котедж або ділянка землі на задньому дворі для встановлення наметів. Індивідуальні форми включають діяльність зареєстрованих фізичних осіб-підприємців (ФОП), приватних домогосподарств (ДГ) та

незареєстрованих фізичних осіб. Однією з найпоширеніших форм сільського туризму є незареєстрована, але це пов'язано з низкою факторів:

- правова нерегульованість цього питання
- відсутність достатніх економічних знань для ведення офіційного бізнесу;
- бюрократичними процесами реєстрації та управління бізнесом, наприклад.

Звичайно, немає жодних проблем із самоуправлінням з боку фермерів-власників, але є й певні недоліки:

- 1) Відсутність досвіду ведення власного бізнесу;
- 2) Обмежений доступ до інформації (чи варто розпочинати діяльність у сфері сільського туризму, подальша реклама, пошук клієнтів тощо).
- 3) Законодавчо не визначені права та обов'язки всіх учасників ринку;
- 4) Складність самотужки впоратися з великими туристичними потоками, особливо у "високий" сезон; та
- 5) Обмеженість матеріальних ресурсів для створення та вдосконалення туристичних послуг та інших сервісів.

Об'єднання окремих представників сільського туризму в певну колективну організаційну форму дає можливість, серед іншого, координувати діяльність учасників у певному напрямку, надавати методичну та інформаційну підтримку, сприяти цільовому фінансуванню відповідно до програм розвитку та відстоювати інтереси на національному та місцевому рівнях.

Таким чином, сільський туризм - це рекреаційна діяльність, безпосередньо пов'язана з перебуванням селян на своїх фермах та використанням їхнього потенціалу і навколишніх пам'яток. Враховуючи важливість сільського туризму, існує потреба у визначенні цього виду діяльності та розробці відповідних механізмів його впровадження та підтримки на державному та регіональному рівнях.

Висновки до 1-го розділу

Зелений туризм - одна з найприбутковіших галузей світової економіки. Він відіграє важливу роль у соціальному та культурному розвитку і підтримує рівень та якість життя в країні. Активний розвиток туризму викликав значний інтерес до вимірювання впливу туризму на економічний розвиток країни або регіону.

Зелений туризм відіграє важливу роль в Україні. Цьому сприяє наявний приватний житловий фонд, природні рекреаційні ресурси та досить розвинена мережа туристичних і рекреаційних послуг.

Таким чином, популяризація сільського туризму є перспективним і пріоритетним напрямком туристичної діяльності, спрямованим на вирішення соціальних, економічних та фінансових проблем сільських територій. На основі результатів дослідження в даній роботі визначено сутність сільського туризму та виявлено переваги його розвитку. Проаналізовано наявні туристично-рекреаційні ресурси та фактори, що впливають на розвиток сільського туризму (зеленого туризму) в Україні, а також визначено потенційно прибуткові можливості для розвитку цього виду туристичної діяльності з метою підвищення конкурентоспроможності України на ринку туристичних послуг. Питання розвитку сільського туризму в Україні є актуальними і потребують подальших досліджень та розробок.

РОЗДІЛ 2. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ПІВДЕННОМУ ТУРИСТИЧНОМУ РЕГІОНІ

2.1. Загальна характеристика та особливості розвитку зеленого туризму в Україні

Однією з головних тенденцій розвитку сучасного туризму є зростання інтересу до зеленого туризму та туризму на природі. Потреба "бути ближче до природи" призвела до того, що все більше туристів прагнуть провести свою відпустку на свіжому повітрі. Іншою тенденцією в розвинених країнах є зростаючий інтерес до (фізичного та психічного) благополуччя, що призвело до розвитку спортивного, пригодницького та екстремального туризму на природі [29].

Зелений туризм є важливою частиною раціонального природокористування, що передбачає створення та підтримку рекреаційних систем і підтримує місцевий розвиток у напрямку покращення стану довкілля та загальної культури [14, с. 9].

Залежно від цілей та рівня активності туриста виділяють три види зеленого туризму

1. Активні види спорту - верхова їзда, піші та велосипедні прогулянки, рафтинг, гірські лижі, бігові лижі, сноубординг, навички подолання природних перешкод - альпінізм, орієнтування на місцевості та в гірській місцевості, навички в'язання вузлів тощо;
2. Активне навчання - арт-тури (навчання народним мистецтвам, таким як живопис, гончарство, ковальство, різьблення по дереву, лозоплетіння).
3. Етно-тури (приготування місцевих страв та напоїв), наприклад
4. Пасивний (лікувальний) - збір ягід, трав, грибів, короткі прогулянки, тематичні вечори, народні спа-терапії (глинотерапія, апітерапія, фітотерапія тощо) [2, с. 140].

Розподіл та взаємозв'язок усього спектру видів зеленого туризму є досить умовним, оскільки вони перетинаються, доповнюють та взаємодіють один з

одним, але загальна схема може спростити їх розпізнавання, організацію та управління.

Спільною рисою є можливість надання послуг, пов'язаних з проживанням та відпочинком, залежно від туристичного попиту. У зеленому туризмі це може бути збір ягід чи грибів, тоді як у сільському туризмі це може бути дослідження повсякденного життя або особиста робота в полях. У зеленому туризмі це збір ягід та грибів, а в сільському - дослідження повсякденного життя та особиста робота в полі. При цьому такі послуги можуть бути запропоновані як дорослим, так і молоді, як в Україні, так і за кордоном.

Слід також зазначити, що немає чіткої класифікації чи визначення зеленого туризму, а це означає, що немає можливості активно розвивати різні напрямки діяльності, такі як сувенірна продукція, освіта, ремесла тощо.

Для розвитку зеленого туризму необхідно запровадити стратегічне та територіальне планування для кожної території в межах адміністративного поділу нашої країни, розвивати необхідну інфраструктуру в сільській місцевості, впроваджувати індивідуальні маркетингові стратегії, здійснювати моніторинг впливу збільшення туризму, залучати місцеве населення та розвивати волонтерський рух.

Виходячи з концепції зеленого туризму як економічної категорії, зелений туризм можна визначити як невід'ємну частину туристичної індустрії, яка виробляє і продає туристичні продукти та отримує від них прибуток, або як туристичну діяльність у сільській місцевості, яка приносить користь охороні навколишнього природного середовища та покращує рівень життя місцевого населення. Його можна визначити так [16, с. 8].

Основними завданнями зеленого туризму є екологічна освіта, підвищення культури взаємовідносин людини і природи, вироблення етичних норм поведінки в природному середовищі, виховання почуття особистої відповідальності за долю природи та її окремих елементів, відновлення психічної та фізичної працездатності людей і забезпечення відпочинку в сільському природному середовищі.

За даними СОР, 12-15% туристів у всьому світі цікавляться зеленим туризмом, і щороку ця цифра зростає в середньому на 30%. Очікується, що найближчим часом до цієї статистики додадуться й українські туристи. Такій тенденції сприяли два фактори: погіршення екологічної ситуації в нашій країні, що створило необхідність приділяти особливу увагу охороні природних територій, і поява нових характеристик, таких як екологізація світогляду у сучасного споживача, тобто визнання нерозривної єдності вразливості навколишнього середовища і людського суспільства [35].

Базові принципи зеленого туризму також сприяють цим цілям і тенденціям. Насамперед, це освітня складова, економічна вигода для місцевого населення, збереження довкілля та мінімізація негативного впливу на екосистеми і місцеву культуру. Зелений туризм є найбільш екологічно безпечною формою природокористування. В його рамках пізнання може відбуватися у формі освітнього процесу або просто ознайомлення. Різниця між першим і другим типом пізнання полягає в тому, що освітні процеси пов'язані з цілеспрямованим тематичним інформуванням про елементи екосистеми, тоді як процеси ознайомлення пов'язані з неспеціалізованим спостереженням за природою. Ознайомлення може бути пасивним (стаціонарним у природному середовищі), активним (передбачає переміщення туристів від одного природного об'єкта до іншого) та спортивним (подолання природних перешкод під час проходження маршруту).

Зрозуміло, що зелений туризм має значний вплив на економіку багатьох регіонів України. На регіональному рівні роль зеленого туризму в економічному процесі пов'язана з характером праці, що включає виробництво туристичних послуг, формування, реалізацію та споживання туристичного продукту. Вплив зеленого туризму на регіональному рівні відбувається через зростання виробництва туристичного продукту, залучення особистих заощаджень туристів, створення активного і раціонального споживчого ринку та зростання інвестиційної привабливості регіональної туристичної галузі [9, с. 65].

Зростання інвестицій в регіональну індустрію зеленого туризму призводить до поширення регіональної та національної туристичної діяльності інвесторів, що призводить до збільшення місцевого споживчого попиту та стимулювання виробництва туристичних підприємств. Таким чином, розвиток зеленого туризму збільшує кількість підприємств, зайнятість і прибутковість туристичної галузі та покращує умови життя і соціальне забезпечення місцевого населення, тим самим підвищуючи добробут місцевого населення. Однак існують і негативні наслідки розвитку туризму для регіону, такі як зміни в традиційній економічній системі регіону, зміни в економічних умовах життя місцевого населення та формування регіону, залежного виключно від туризму.

Для того, щоб збільшити позитивний вплив туризму на місцеву економіку та зменшити негативний вплив, необхідно забезпечити сталий розвиток туризму, для якого важливу роль відіграють зовнішні та внутрішні фактори, а також сезонність. Аналіз, оцінка, прогнозування та врахування впливу цих факторів на розвиток регіональної діяльності у сфері зеленого туризму повинні здійснюватися в рамках регіональної системи управління туризмом. Наразі в Україні відсутня налагоджена система управління регіональною діяльністю у сфері зеленого туризму. Існуюча система управління туристичною діяльністю в регіонах не має достатнього потенціалу для забезпечення сталого розвитку регіонального туризму [28, с. 74].

Найбільш перспективним напрямом удосконалення системи управління зеленим туризмом на регіональному рівні є створення регіональних туристичних адміністрацій, які виконують такі функції розробка методологічних аспектів розвитку зеленого туризму в регіоні, координація комплексного дослідження проблем розвитку зеленого туризму в регіоні, розробка принципів і цілей сталого розвитку зеленого туризму в регіоні, вивчення тенденцій функціонування туристичної галузі в регіоні, моніторинг регіонального туристичного ринку, моніторинг існуючих аналіз стану туристичної галузі.

Наразі Україна займає дуже скромні позиції на світовому ринку зеленого туризму. Суть проблем, пов'язаних з низькою кількістю туристів у сільській місцевості України, полягає у відсутності розвиненої екотуристичної інфраструктури на цих територіях, недостатньому фінансуванні та слабкому маркетингу та іміджі об'єктів [14, с. 10].

Україна могла б не тільки підвищити свої позиції серед країн, які відвідує зелений туризм, а й зайняти лідируючі позиції в цій сфері в майбутньому. Для вирішення цих завдань необхідно

- Розвивати зелений туризм в Україні як засіб підтримки природних територій, сприяння соціально-економічному розвитку місцевого населення та підвищення рівня освіти в екологічній сфері;

- Розробити систему сертифікації зелених маршрутів та курсів, створити нові об'єкти та модернізувати існуючі; та

- Забезпечити інформаційну підтримку та просування продуктів зеленого туризму на міжнародні ринки [36, с. 123].

Рекомендується включати в структуру екскурсії помірну кількість (уникаючи нав'язливості та використовуючи конкретний запропонований матеріал) "суміжних" тем, наприклад

- Зв'язки між містом і передмістям, сільською місцевістю і "незайнятими" ландшафтами;

- історія ставлення людей до довкілля, ландшафту та історичних форм природокористування; та

- про динаміку ландшафту та його майбутнє, яке вже сьогодні визначається діяльністю людини;

- про доступні сьогодні методи впливу на долю ландшафту, а отже, і на долю нашого суспільства; про можливу особисту участь та найпростіші екологічні кодекси поведінки;

- про роль зеленого туризму у формуванні світогляду туристів, захисті природи та покращенні життя місцевого населення. Розвиток зеленого туризму є стратегічним вектором української економіки і передбачає розвиток

туристичної діяльності як елементу диверсифікації економіки в сільських громадах. Об'єкти екотуризму на муніципальному рівні демонструють готовність приймати туристичні потоки на регіональному рівні [1].

Для того, щоб систематизувати інформацію та зробити певні висновки щодо перспектив розвитку сільського туризму в Україні, проведемо SWOT-аналіз сучасного стану цього виду діяльності. Це дозволить оцінити сучасний стан сільського туризму, окреслити перспективи його розвитку в Україні та попередити можливі проблеми (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

SWOT-аналіз зеленого туризму в Україні [35]

Фактори, що впливають на діяльність п-ва	Позитивні	Негативні
Внутрішні	<p>(S) Сильні сторони:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Переважно чисте довкілля. 2. Багата флора і фауна, мальовничі ландшафти. 3. Велика кількість історичних та культурних пам'яток. 4. Збережені національні традиції. 5. Гостинність людей. 6. Велика кількість приватних земель. 7. Низька вартість проживання та харчування. 8. Екологічно чисті домашні продукти харчування. 	<p>(W) Слабкі сторони:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Невисока якість житлових умов. 2. Проблеми з водо- та енергопостачанням. 3. Недостатня поінформованість населення про такий вид відпочинку. 4. Незнання господарями іноземних мов. 5. Непривабливість України з точки зору іноземця через воєнний стан. 6. Нерозвиненість мережі електронного бронювання. 7. Нерозвиненість інфраструктури. 8. Малий відсоток цікавих атракцій..
Зовнішні	<p>(O) Можливості:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення доходів та зайнятості сільського населення. 2. Покращення умов проживання в українських селах. 3. Створення позитивного іміджу України у світі. 4. Розвиток сільської інфраструктури. 5. Захист історико-культурних пам'яток. 	<p>(T) Переешкоди:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність категоризації знижує якість розміщення. 2. Політичний імідж країни не сприяє притоку іноземних інвестицій. 3. Безробіття в країні збільшує: рівень злочинності і тим самим не сприяє притоку туристів. 4. Незабезпеченість нормативно-правової бази перешкоджає: організації сільського відпочинку.

В результаті проведеного SWOT-аналізу можна зробити висновок, що для подальшого розвитку зеленого туризму в Україні необхідно:

- удосконалити нормативно-правову базу цього виду діяльності з урахуванням позитивного досвіду сусідніх європейських країн
- удосконалити функціонування зеленого туризму та організаційно-економічні механізми державної підтримки; - удосконалити організацію державної підтримки зеленого туризму; - удосконалити організацію державної підтримки зеленого туризму
- удосконалити організацію підтримки малого та середнього бізнесу;
- підвищити ефективність діяльності громадських організацій МСБ;
- розвивати систему фінансової підтримки малих підприємств, кредитування малих підприємств спеціалізованими банками та мікrokредитування;
- надання інформаційної, консультаційної та кадрової підтримки;
- організація рекламних кампаній для формування сприятливої громадської думки;
- формування національної політики підтримки малого підприємництва має стати невід'ємною частиною національної програми соціально-економічної трансформації України [35].

Виходячи з цього аналізу, можна сказати, що Україна є країною з великим потенціалом для успішної реалізації зеленого туризму. На нашу думку, основною проблемою розвитку є відсутність стратегії розвитку зеленого туризму, що призводить до того, що виклики та цілі, які стоять перед галуззю, не є чітко визначеними. Зелений туризм вимагає вузькоспеціалізованого підходу, але на практиці специфіка зеленого туризму, характер діяльності туроператорів, цінова політика в секторі зеленого туризму, важливість реклами, геомаркетингу та геобрендингу, інформаційне забезпечення, потоки відвідувачів Існує гостра нестача кваліфікованих фахівців, які розуміються на освітньому супроводі розвитку зеленого туризму.

2.2. Південний туристичний регіон як осередок розвитку туризму в Україні

Туристична галузь є важливим чинником стабільного та динамічного зростання надходжень до державного бюджету та рушійною силою розвитку багатьох секторів економіки. Для підтримки туристичної діяльності необхідні базові ресурси, такі як природно-рекреаційні, історико-культурні та соціально-економічні (транспорт, готелі, харчування, інформаційна та соціальна інфраструктура). Водночас, нинішня велика кількість туристичних дестинацій дозволяє створювати привабливі туристичні продукти без достатньої кількості базових (первинних) туристичних ресурсів. Таким чином, навіть регіони, яким традиційно бракує природних рекреаційних та культурно-історичних ресурсів, можуть розвивати свою туристичну галузь, створюючи нетрадиційні туристичні продукти та використовуючи відповідне позиціонування регіону.

До Південної України належать Одеська, Херсонська, Миколаївська, Запорізька та Дніпропетровська області.

Аналізуючи туристичний ринок південних областей, доцільно оцінити кількість суб'єктів туристичної діяльності та показники їхньої діяльності. (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

Кількість суб'єктів туристичної діяльності областей Південного регіону України, од.

Області Південного регіону	Роки			зміна 2020р. до 2018р.	
	2018	2019	2020	%	+/-
Всього по регіону	1041	1041	912	87,61	-129
Дніпропетровська	416	429	431	103,61	15
Запорізька	188	153	147	78,19	-41
Миколаївська	87	85	89	102,30	2
Одеська	270	292	194	71,85	-76
Херсонська	80	82	51	63,75	-29
Україна	4293	4664	3867	90,08	-426
Частка регіону в сукупності України	24,2	22,3	23,6	-	-0,7

Джерело: складено автором на основі [8].

Дослідження виявило, що за аналізований період кількість туристичних підприємств зменшилася у Південному регіоні - на 129 одиниць (12,4%). У розрізі областей кількість суб'єктів туристичної діяльності зросла у Дніпропетровській та Миколаївській областях (на 3,6% та 2,3% відповідно). В усіх інших областях кількість суб'єктів туристичної діяльності зменшилася, особливо в Одеській області, де кількість закритих суб'єктів туристичної діяльності становила 76. Подібна тенденція спостерігалася і в Україні в цілому, де кількість суб'єктів господарювання, що надають туристичні послуги, зменшилася на 426, або майже на 10%, протягом аналізованого періоду.

Таким чином, частка юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, що надають туристичні послуги в південному регіоні, є переважно приватною (рис. 1).

Юридичні особи становлять лише третину від загальної кількості суб'єктів туристичної діяльності в регіоні. З точки зору структури мережі за типами суб'єктів туристичної діяльності, найчисельнішим типом є туристичні агенти, частка яких перевищує 80% від загальної кількості суб'єктів.

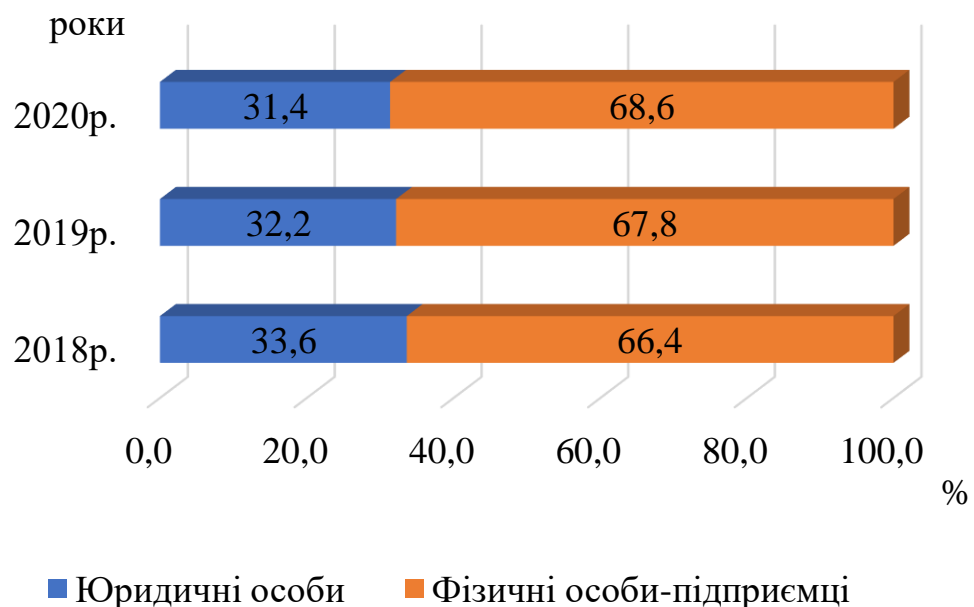

Рис. 1. Склад та структура суб'єктів туристичної діяльності за формою власності

Джерело: складено автором на основі [8].

З метою виявлення тенденцій розвитку ринку туристичних послуг у Південному регіоні було проведено аналіз на основі динаміки туристичних потоків у 2018-2020 роках (рис. 2).

Зрештою, аналіз динаміки тих, хто виїжджав за кордон та відвідав Україну у 2018-2020 роках, показує, що частка українців, які виїжджали за кордон, у туристичних потоках значно перевищує частку тих, хто відвідав Україну. Для переважної більшості туристів (85%) основною метою поїздки була організація дозвілля та відпочинку в Туреччині та Єгипті.

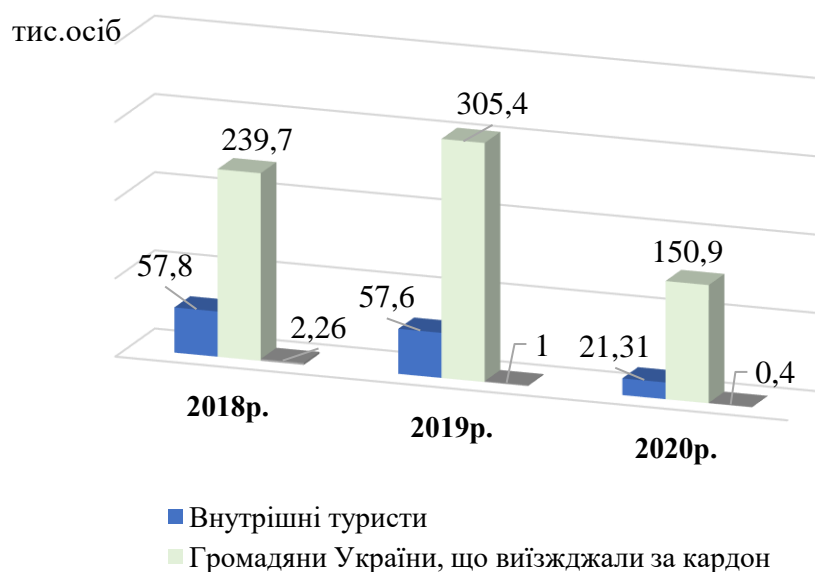

Рис.2. Кількість туристів, що обслуговуються суб'єктами туристичної діяльності Південного регіону

Джерело: складено автором на основі [8].

Спостерігається тенденція до скорочення туристичних потоків в розрізі областей Південного регіону (табл. 2.3.)

Динаміка кількості туристів, що обслуговувались туристичними суб'єктами регіону, осіб

Області регіону	Роки			Зміна 2020р. до 2018р.	
	2018	2019	2020	%	-+
Дніпропетровська	116981	154213	78100	66,8	-38881
Запорізька	56122	56656	33169	59,1	-22953
Миколаївська	18997	25107	16124	84,9	-2873
Одеська	79377	98943	31281	39,4	-48096
Херсонська	26130	28106	13767	52,7	-12363
<i>Всього по регіону</i>	<i>297607</i>	<i>363025</i>	<i>172441</i>	<i>57,9</i>	<i>-125166</i>

Джерело: складено автором на основі [8].

Рис.3. Складові туристичної інфраструктури регіону [32]

Згідно з опитуванням, жоден регіон України не має розвинутої певної частини цієї інфраструктури. Крім того, у західній частині України добре розвинена мережа готелів, кемпінгів, баз відпочинку та закладів харчування, але мало зручних засобів сполучення, а дороги не завжди в хорошому стані. На сході України транспортна система добре розвинена, але мережа готелів і туристичних центрів недостатньо розвинена. Північні та південні регіони України також мають свої особливості з точки зору планування туристичної інфраструктури. Тим не менш, як громадяни України, так і туристи з інших

країн традиційно проводять свою відпустку в західній та південній частинах України. Вирішальним фактором у цьому випадку є своєрідність культурної спадщини, ландшафту, клімату та природних лікувальних об'єктів у цих регіонах. Як наслідок, на ці регіони наразі припадає найбільша частка капіталу, що генерується на українському туристичному ринку. Про це свідчать дані про кількість туристів та витрати на подорожі для внутрішнього та міжнародного туризму (рис. 4 та 5).

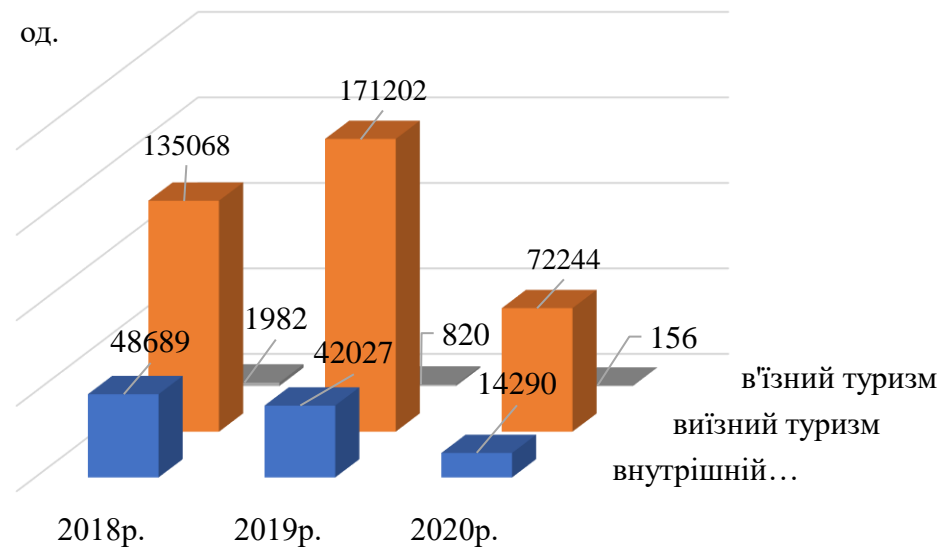

Рис.4. Кількість туристичних пакетів, реалізованих суб'єктами туристичної діяльності

Джерело: складено автором на основі [8].

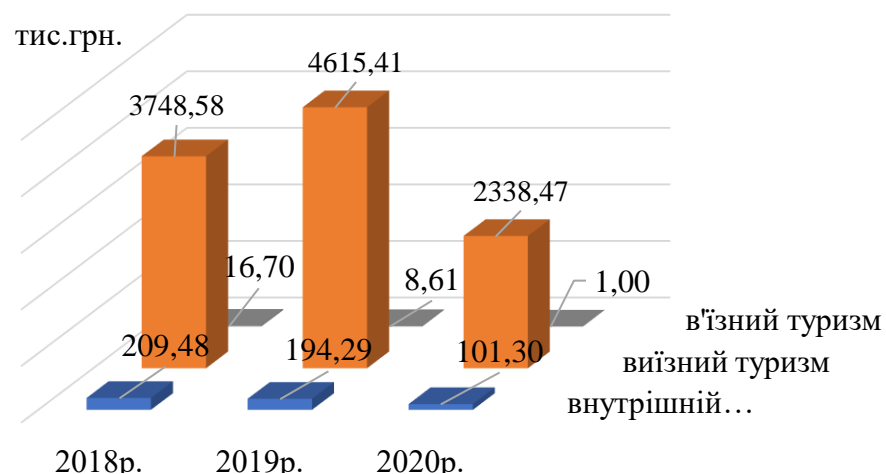

Рис.5. Вартість туристичних пакетів, реалізованих суб'єктами туристичної діяльності

Джерело: складено автором на основі [8].

Згідно з результатами дослідження, кількість проданих турпакетів у регіоні значно зменшилася за останній рік, кількість проданих турпакетів сягнула 86690, що на 127,4 тис. одиниць менше, ніж у попередньому році. Українські туристи надають перевагу виїзному туризму, який зменшився майже на 100 000 одиниць у порівнянні з попереднім роком. В'їзний туризм у регіоні майже відсутній, а карантинні умови, запроваджені в Україні через глобальну пандемію COVID-19, також призвели до спаду внутрішнього туризму. Кількість проданих туристичних пакетів в українських мейджорах впала до 14,3 тис. пакетів, що майже на 66% менше, ніж у попередні роки.

Відповідна динаміка кількості проданих туристичних пакетів вплинула і на тенденцію вартості продажу туристичних пакетів. Середня ціна одного пакету в регіоні зросла на 30%, проте зменшення кількості продажів путівок вплинуло на від'ємний діапазон вартості пакетних подорожей (зниження на 28% в цілому по регіону). Крім того, вартість закордонних туристичних путівок для громадян України зменшилася майже на 50%, або на 2,277 млн грн, тоді як загальна вартість внутрішніх туристичних путівок зменшилася на 52%, або на 9,325 млн грн.

Оцінивши динаміку туристичних потоків та кількість суб'єктів туристичної діяльності у південних регіонах, можна дослідити вплив цих факторів на кількість реалізованих туристичних путівок та їх оборот (табл. 2.4).

Результати дослідження підтверджують, що глобальна пандемія завдала значної шкоди туристичній галузі України в цілому. Ця тенденція простежується і в областях Південного регіону. За аналізований період кількість проданих туристичних путівок впала вдвічі, а в деяких регіонах навіть більше. Зокрема, в Херсонській області відбулося падіння на 57,8%, а в Одеській області - на 60,4%. І це незважаючи на те, що Одеська область є одним з регіонів-лідерів за кількістю проданих туристичних путівок.

Таблиця 2.4

**Динаміка кількості та вартості реалізованих туристичних пакетів
суб'єктами туристичної діяльності в Південному регіоні**

	Роки			Зміна 2020р. до 2018р.	
	2018	2019	2020	%	+/-
Дніпропетровська область					
Кількість реалізованих туристичних пакетів, од.	65259,0	84215,0	36600,0	56,1	-28659,0
Вартість реалізованих туристичних пакетів, тис. грн	1742053,1	2159916,7	1128905,5	64,8	-613147,6
Середня вартість 1 туристичного пакету, тис. грн.	26,69	25,65	30,84	115,5	4,1
Запорізька область					
Кількість реалізованих туристичних пакетів, од.	30854,0	31486,0	19018,0	61,6	-11836,0
Вартість реалізованих туристичних пакетів, тис. грн	664945,6	715849,7	421971,0	63,5	-242974,6
Середня вартість 1 туристичного пакету, тис. грн.	21,55	22,74	22,19	103,0	0,6
Миколаївська область					
Кількість реалізованих туристичних пакетів, од.	11074,0	12104,0	5741,0	51,8	-5333,0
Вартість реалізованих туристичних пакетів, тис. грн	272306,7	358209,4	154469,1	56,7	-117837,6
Середня вартість 1 туристичного пакету, тис. грн.	24,59	29,59	26,91	109,4	2,3
Одеська область					
Кількість реалізованих туристичних пакетів, од.	62128,0	69979,0	18403,0	29,6	-43725,0
Вартість реалізованих туристичних пакетів, тис. грн	1022677,1	1309015,1	394926,0	38,6	-627751,1
Середня вартість 1 туристичного пакету, тис. грн.	16,46	18,71	21,46	130,4	5,0
Херсонська область					
Кількість реалізованих туристичних пакетів, од.	16424,0	16265,0	6928,0	42,2	-9496,0
Вартість реалізованих туристичних пакетів, тис. грн	272774,0	275320,3	339828,1	124,6	67054,1
Середня вартість 1 туристичного пакету, тис. грн.	16,61	16,93	49,05	295,3	32,4
Всього по регіону					
Кількість реалізованих туристичних пакетів, од.	185739,0	214049,0	86690,0	46,7	-99049,0
Вартість реалізованих туристичних пакетів, тис. грн	3974756,5	4818311,2	2440099,7	61,4	-1534656,8
Середня вартість 1 туристичного пакету, тис. грн.	21,40	22,51	28,15	131,5	6,7

Джерело: складено автором на основі [8].

Інфляційні процеси та умови подорожей до інших країн збільшили вартість одного турпакету для туристів, але темпи падіння продажів перевищили темпи зростання вартості турпакету, тому вартість туристичних пакетів, проданих в областях регіону, суттєво знизилася. Туристичні оператори регіону втратили в середньому 1 534,6 млн грн доходу від реалізації туристичних послуг.

2.3. Сучасні тренди розвитку сільського зеленого туризму в південному регіоні

В Україні є всі передумови для розвитку сільської рекреації. Сільську рекреацію можна розглядати як специфічну форму підсобної господарської діяльності в сільському середовищі, що використовує природний та культурний потенціал місцевості, або як малий бізнес, що певною мірою вирішує проблему зайнятості сільського населення, підвищує добробут сільського населення та дозволяє повною мірою використовувати природний та історико-культурний потенціал сільської місцевості. Його можна розглядати як одну з форм Розвиток сільської рекреації має реальну державну перспективу і сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації в сільській місцевості.

Сільський туризм допомагає мешканцям вирішувати багато соціальних та економічних проблем. Він реалізує особисту сільськогосподарську продукцію на місцевому ринку та збільшує зайнятість сільських жителів у багатьох галузях економіки, таких як готельне господарство, телекомунікації, банківська справа та транспорт. Іншими словами, це галузь, де мультиплікативний ефект проявляється найяскравіше. Її розвиток принесе велику користь сільському господарству, будівництву, культурі та місцевим ремеслам тощо [6, с. 33].

Розвиток сільського зеленого туризму стимулюватиме благоустрій сільських садиб, вулиць та сіл в цілому, стимулюватиме розвиток соціальної інфраструктури. Розвиток сільського зеленого туризму відіграватиме важливу роль у підвищенні культурного та освітнього рівня сільського населення. Готуючись до прийому та обслуговування відпочиваючих, сільські родини мимоволі змушені поповнювати свої знання з ведення домашнього господарства, гігієни та кулінарії. Крім того, спілкування з гостями розширює їхній кругозір і дозволяє завести нові знайомства та друзів в інших населених пунктах [30, с. 4].

Процес децентралізації на території ОТГ (об'єднаних територіальних громад) створив особливі потреби для діяльності місцевого населення, відмінні від великомасштабного сільськогосподарського виробництва, для сталого розвитку. З іншого боку, міські жителі прагнуть відпочити в рекреаційних зонах, позбавлених міської атмосфери.

Сільський туризм в Європі рухається в напрямку розвитку нішевих послуг. До них відносяться виноробство, бджільництво, сироваріння, птахівництво та конярство. Для ідентифікації послуг було розроблено графіку, яка супроводжує веб-сайти фермерських господарств, зі стилізованими зображеннями дозвілля в логотипі на різні смаки.

Основною моделлю господарювання в Україні є сімейна ферма, що базується на індивідуальних господарствах. Вимоги до таких господарств чітко визначені та прописані. Основними вимогами для розміщення гостей на сільських фермах є комфорт, до якого звикли міські жителі, а саме: сучасні (за потреби стилізовані) меблі та сантехніка, інтернет та належний рівень санітарії.

Що стосується житлових будинків, то садиби можна розділити на два основні типи: перший - це повністю автентичні будівлі з сучасними меблями. Другий - це сучасні будинки оригінальної споруди. Важливою особливістю садиб є те, що вони є місцями, де гості можуть усамітнитися і провести час зі своєю сім'єю, не турбуючись про те, що їх побачить господар. Для цього є

багато способів, включаючи альтанку з плетеного ротангу і озеро з острівцем з химерним навісом. Вирішальне значення має психологічна готовність всієї фермерської родини прийняти в своєму домі абсолютно незнайому людину [19, с. 78].

До Південного або Причорноморського регіону належать Одеська, Херсонська, Миколаївська області та Автономна Республіка Крим. Близькість до Чорного та Азовського морів і приємний, м'який клімат сприяють розвитку рекреації, оздоровчого туризму та агротуризму. Багата історико-культурна спадщина Південного берега Криму, мальовнича природа та старовинні гірські поселення є основою для розвитку сільського пізнавального туризму.

Розглядаючи південні регіони України як основні регіони для розвитку сільського зеленого туризму (на прикладі Запорізької, Херсонської, Миколаївської та Одеської областей), вищезазначені регіони мають весь потенціал для успішного розвитку сільського зеленого туризму. 5 - кількість маєтків в Одеській, Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях у 2017-2020 роках.

Таблиця 2.5

Кількість садіб в Одеській, Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях за 2017-2020 роки

Назва області	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Одеська	40	42	41	46
Херсонська	9	8	13	15
Миколаївська	8	7	10	10
Запорізька	36	35	40	41

Джерело: складено автором на основі [8].

Лідируючі позиції займають Одеська та Запорізька області. Одеська область займає перше місце за кількістю офіційно зареєстрованих садіб сільського зеленого туризму - 46 одиниць, друге місце посіла Запорізька область - 41 одиниця, третє - Херсонська область - 15 одиниць, четверте - Миколаївська - 10 одиниць.

Динаміка кількості садиб в Одеській, Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях за 2017-2020 роки показана на рис. 6.

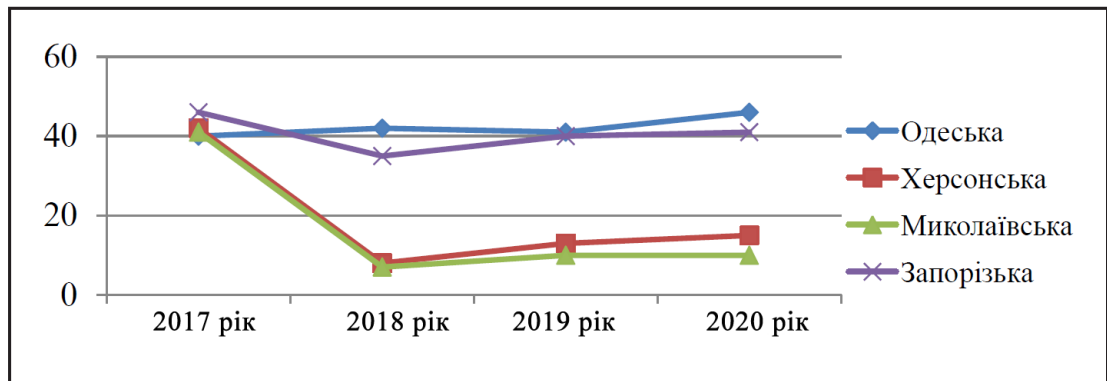

Рис. 6. Динаміка кількості садиб в Одеській, Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях за 2017-2020 роки

Джерело: складено автором на основі [8].

Кількісна динаміка зелених садиб чітко показує, що вона є позитивною, оскільки кількість зелених садиб у кожній з цих областей зростає з року в рік. Однак, незважаючи на досить різні показники, всі ці області значно випереджають інші південні регіони завдяки своєму виходу до Азовського та Чорного морів. Варто також зазначити, що надходження туристичного збору до місцевих бюджетів є позитивними, як показано в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Надходження туристичного збору до місцевих бюджетів за 2018-2020 роки

Назва області	2018	2019	2020	Частка, %	Приріст 2018/2020
Запорізька	1410,8	1565,3	2070,8	3,8	↑ 32,3 %
Миколаївська	457,5	753,1	1155,3	2,1	↑ 53,4 %
Одеська	2725,3	4865,2	7336,3	13,6	↑ 50,8 %
Херсонська	793,2	1074,7	1888,4	3,5	↑ 75,7 %

Джерело: складено автором на основі [8].

Зрозуміло, що наша країна поки що не в змозі конкурувати з показниками популярних європейських країн, де сільський зелений туризм вважається одним із видів розвинутого туризму, але за своєю значимістю РЗТ стає все

більш важливим і дуже перспективним сектором у сучасному вітчизняному туристичному бізнесі.

За даними Державної фіскальної служби України, сума надходжень від туристичного збору у 2020 році склала 54,1 млн грн, що на 45,7% більше, ніж у 2019 році. При цьому його обсяг у 2019 році збільшився на 49,9% порівняно з 2018 роком [24].

Далі зупинимося на особливостях розвитку сільського зеленого туризму в Херсонській області.

Херсонська область є унікальним регіоном для туризму, відпочинку та рекреації, з достатніми перевагами для формування та розвитку потужного курортно-туристичного комплексу. Вона має широкий доступ до водного шляху по Дніпру і є єдиним регіоном в Україні, що має одночасний вихід до двох морів - Чорного та Азовського. На Херсонщині знаходиться єдина в Європі природна пустеля, Олешківські піски - найбільший у світі рукотворний ліс, та Станіславські кульки - унікальний гірський ландшафт посеред степу.

Область має 12 курортних населених пунктів, понад 450 км берегової лінії, в тому числі 200 км піщаних пляжів, найдовшу піщану косу в світі - Арабатську стрілку, понад 70 цілющих бальнеологічних ресурсів (мінеральні води, лікувальні води, лікувальні грязі, солоня вода з солоних озер). Місто Скадовськ - курорт державного значення, центр дитячого оздоровлення та відпочинку.

В області налічується 80 об'єктів природно-заповідного фонду національного, міжнародного та регіонального значення. Два з чотирьох біосферних заповідників в Україні розташовані в Херсонській області. Чорноморський біосферний заповідник та біосферний заповідник "Асканія-Нова" є частиною Всесвітньої мережі природних територій ЮНЕСКО. Туристичною родзинкою області є національні природні парки: "Азово-Сиваський", "Олешківські піски", "Джалигайський", "Нижньодніпровський" та нещодавно створений "Кам'янська Січ" [34].

У Херсонській області зелений туризм набирає обертів, адже 70% населення проживає у містах. Тому сільський відпочинок все більше приваблює міських жителів, які воліють проводити свою відпустку в недорогих сільських садибах із сільським колоритом, а не в комфортабельних і дорогих готелях. Херсонська область має великий потенціал для розвитку сільського зеленого туризму. В області налічується 49 комплексів сільського зеленого туризму. Розвиток сільського зеленого туризму сприяє підвищенню матеріального добробуту та частково вирішує проблеми зайнятості сільського населення [11].

Важливою перспективою розвитку сільського зеленого туризму є розширення можливостей для реалізації продукції особистого підсобного сільського господарства. Причому не як сировини для сільськогосподарської продукції, а як готових харчових продуктів, які після відповідної обробки та приготування продаються на місці. Фермери, які приймають відпочиваючих, вдосконалили структуру своїх посівів, щоб задовольнити потреби гостей, збільшили асортимент овочів, фруктових дерев та ягід, розвинули та урізноманітнили поголів'я худоби та встановили теплиці.

З точки зору своєї функції, підготовка та прийом гостей не може бути тривіальною, механічною процедурою. Забезпечення готовності готельних номерів до прийому гостей, підтримання чистоти в номерах, підтримка функціонування систем електро- та водопостачання, контроль за кондиціонуванням, озеленення, забезпечення культури харчування, надання тематичних інформаційних, освітніх, культурних та анімаційних просторів, виконання допоміжних та оперативних функцій (надзвичайні ситуації: медичні, пожежна безпека, порушення правопорядку та інші потреби), як-от та інші потреби). У зустрічах беруть участь не лише господині та господарі, а й інші мешканці садиби, в тому числі підлітки та діти. Кожен має певну роль і дотримується внутрішніх інструкцій, які виконуються з творчим підходом та ентузіазмом [25].

Таким чином, вивчення етапів гостьового циклу сільського туризму розкрило важливі аспекти взаємодії між господарями та потенційними клієнтами, дозволило їм сформувати нове бачення гостинності як елементу власного бізнесу, що базується на системній спроможності ефективно працювати на туристичному ринку.

В рамках Міжнародного туристичного форуму "Херсонщина - відпочинок, лікування та подорожі в екологічних умовах Таврії", який проходить щороку у квітні-травні, організовується секція "Сільський зелений туризм - перспективні напрямки відновлення сільських територій", яка презентує потенціал сільських територій Херсонської області у сфері зеленого туризму. Захід відбудеться.

Рішенням Херсонської обласної ради від 14 грудня 2018 року № 1095 затверджено обласну програму "Розвиток туризму і курортів в Херсонській області" на найближчі роки, яка передбачає заходи з підтримки сільського зеленого туризму та агротуризму, зокрема:

- сприяння сертифікації фермерів та об'єктів зеленого туризму (сертифікати відповідності на послуги розміщення та харчування);
- проведення профорієнтаційних заходів за участю професійних асоціацій з метою популяризації відпочинку в сільській місцевості Кельсонського регіону
- розробка програми, яка дозволить туристам перебувати в регіоні в будь-яку пору року.

Крім того, у 2018 році в Голопристанському районі було створено сільськогосподарський обслуговуючий кооператив "Закаляний сад" у плодово-ягідному секторі, одним із напрямів діяльності якого є організація різних видів відпочинку та розваг [15, с. 6].

Певний час Херсонська область вважалася найбільшим регіоном-виробником плодоовочевої продукції в Україні. Сьогодні ж дійшли висновку, що сільський туризм є єдиним шляхом сталого розвитку за межами великомасштабного сільськогосподарського виробництва. Регіон інтенсивно обробляється і, в той же час, має дуже високу частку природно-заповідних

територій у порівнянні з іншими частинами країни, що охоплює 13% території. Однак яскравих і цікавих туристичних об'єктів тут немає.

Тому в якості якорів було обрано історичні елементи "поле" та "Чумацький шлях". Незважаючи на історичну назву "поле", це місце завжди було заселене. Крім того, тут проходили торгові шляхи до соляних копалень, Сиваша, що в заплаві Азовського моря, та до Пронойської паланки (сучасне село Геройське) біля гирла Дніпра на узбережжі Чорного моря.

Дорога через чумацькі поля починалася в місті Білиславі, де перетинала Дніпро. Далі соляний шлях розділявся на Сиваш на південному сході та Пловнойську паланку на південному заході. З Херсона маршрут повертався до Херсона через Білислав, Сиваш і Гелойське. На цьому маршруті туристи відвідують села, де місцеві фермери мають умови для обслуговування своїх гостей. На маршруті є зупинки, де і комфорт, і ціна відповідають високим стандартам, а також зупинки з помірним комфортом і адекватними цінами.

Прикладом високої цінової категорії є село Козацьке. Природні пам'ятки - водоспади в степу біля руїн палацу князя Торбецького. Палац Торбецького - старовинний аристократичний заміський будинок, в якому колись виробляли вино. Відреставрований комплекс включає готель, ресторан і винні погребі. Прикладом доступної нерухомості є село Григорівка, де розташовано 40 садиб, які займаються різними видами сільськогосподарської діяльності. Туристи можуть пройти весь маршрут або відвідати окремі об'єкти. Приклад проекту "Соляний шлях" показує, як сільський зелений туризм допомагає впроваджувати політику сталого розвитку в сільській місцевості [36, с. 124]. Херсонщина здавна відома як житниця України, але південний регіон спеціалізується не лише на вирощуванні зернових, фруктів та овочів, а й має великий потенціал у виноградарстві та виноробстві. Клімат і ґрунти Херсонської області можна порівняти з кліматом і ґрунтами Бордо у Франції та всесвітньо відомими виноробними регіонами Північної та Центральної Італії. Пониззя Дніпра ідеально підходить для вирощування сонячної ягоди.

Як свідчить європейський досвід, сімейні виноробні є ефективною організаційно-правовою формою бізнесу в гастрономії. В Україні сімейні виноробні не набули широкого розповсюдження протягом усього періоду реформ, оскільки формування оптимальних виноградників та створення інфраструктури виноробства потребує значних коштів.

Перша сімейна виноробня в Україні була створена в Херсонській області на базі фермерського господарства "Клин", яке очолив Микола Харпенко. Площа виноградників сягає 40 га, а виноробня виробляє 60 000 пляшок вина на рік.

Фермери не наймають іноземних фахівців, оскільки хочуть виробляти автентичні вина і показувати перевагу вітчизняних вин. За сезон у шато переробляють 30-50 тонн винограду, 85% продукції - сухе вино, але унікальність мускату шато дивує експертів своїм ароматичним букетом. У підвалі винороба 53 дерев'яні бочки об'ємом 200, 250 і 500 літрів. У них вино витримується два роки. Ординарні вина зберігаються в металевих бочках, з 2011 року в колекції власників - найкращі десертні вина. Під час дегустації відчувається квітковий аромат сухих білих вин і фруктовий колір рожевого. Компанія активно розвиває гастротуризм у співпраці з туристичними агентствами на півдні України. Багато туристичних агентств відвідують виноробню "Клен" в рамках своїх турів до Херсонської області (рожеві озера, гейзери, морське узбережжя, заповідник Асканія-Нова). 2019 року було організовано понад 50 дегустацій, що, безумовно, сприяє розширенню ринку та збільшенню кількості любителів вина [17].

Аграрний сектор регіону є основою стабільного розвитку Херсонщини, що означає не лише виробництво, а й розвиток сільських територій, зайнятість і, як наслідок, вищий рівень життя населення [22]. Херсонська область є екологічно чистою, інвестиційно привабливою та відкритою для співпраці з невичерпними природними та людськими ресурсами.

На туристичному ринку область має низку важливих конкурентних переваг, які мають бути гармонійно використані при розвитку рекреаційно-

курортних комплексів. До них належать історичні та багатонаціональні ресурси степової зони та Придніпров'я, які наразі недостатньо використовуються у приморському секторі. Це також потенціал Чорноморського та Азовського узбережжя, екологічна свідомість сучасних туристів, а також кулінарні та виноробні родзинки, характерні для місцевої традиції гостинності.

Бачення майбутнього Херсонської області з урахуванням розвитку туристично-рекреаційного комплексу таке: "Херсонщина - центр українського Причорномор'я, край двох морів, унікальної багатонаціональної степової культури, екологічної чистоти, високої якості життя та гостинності мешканців". У цьому полягає місія туристично-рекреаційного комплексу Херсонської області: "покращити якість життя мешканців шляхом запровадження високого стандарту гостинності в туристичних об'єктах Херсонщини" [13, с. 99].

SWOT-аналіз слабких та сильних сторін туристичної галузі регіону дозволив виявити наступні тенденції.

Серед сильних сторін визначальними є географічне розташування, фестивалі, ярмарки, традиції баштанництва, виноробства та овочівництва, наявність заповідних територій, заказників, водно-болотних угідь та природних парків національного та міжнародного значення, наявність лікувальних вод, ропи та грязей. Крім того, сільський туризм базується на моделі сталого розвитку, яка не потребує великого підприємницького капіталу і якій сприяють ринкові умови.

Серед найвагоміших слабких сторін - відсутність глобального іміджу Херсонщини як території для відпочинку та дозвілля, старіння комунальної інфраструктури, невідповідність туристичних об'єктів міжнародним стандартам, низька кваліфікація кадрового потенціалу, відсутність системної інформаційної підтримки галузі, незначні обсяги інвестицій у галузь, відсутність в Україні чітко визначеної стратегії розвитку зеленого туризму та сільського туризму.

Аналіз сильних і слабких сторін створює передумови для визначення сфер фокусування та розвитку. Серед пропозицій - створення іміджу Херсонської області як європейського туристичного центру, раціональне використання туристичних ресурсів, подовження туристичного сезону, співпраця між муніципалітетами, а також співпраця між туристичними об'єктами та інфраструктурою і місцевими громадами, щоб туристи залишалися якомога довше, розважали, зацікавлювали і дивували їх. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу призводить до створення інтегрованої системи стратегічних та оперативних цілей для виконання місії регіону в туристичній галузі [35].

Таким чином, системний підхід та розробка професійно-партнерської моделі розвитку туристично-рекреаційного комплексу Херсонської області дозволить представити на державному рівні "живу" загальну концепцію з конкретним планом та баченням напрямів розвитку.

Висновки до 2-го розділу

Сільський зелений туризм є стратегічною ініціативою, яка може зробити значний внесок в економічне зростання та покращити якість життя і комфорт сільського населення. Водночас існує усвідомлення того, що туризм має розвиватися стало, бути соціально та екологічно відповідальним. У найближчі роки українське село зможе побудувати систему туристичних послуг світового рівня, не втрачаючи при цьому своєї ідентичності та національно-культурного розмаїття. Міські жителі складають більше половини населення України і мають великий потенціал для створення попиту на послуги сільського зеленого туризму.

Аналіз передумов і тенденцій розвитку туризму в південному регіоні показує, що регіон є одним з найбільш розвинених в туристичному відношенні регіонів Європи, з вигідним геополітичним розташуванням, сприятливими мікрокліматичними умовами, різноманітними ландшафтами, унікальною

флорою і фауною, історико-культурною та архітектурною спадщиною, добре розвиненою транспортною мережею, достатніми людськими і матеріальними ресурсами, в тому числі природними і лікувальними ресурсами.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ПІВДЕННОМУ ТУРИСТИЧНОМУ РЕГІОНІ

3.1. Досвід організації зеленого туризму у країнах Європи

На сучасному етапі усі національні організації сільського туризму країн Європи об'єдналися в Європейську федерацію фермерського і сільського туризму (European Federation for Farm and Village Tourism) або скорочено «EuroGites». Основні цілі цієї організації: сприяння розвитку сільського зеленого туризму та цільове інвестування проектів розвитку сільського туризму.

Особливості організації сільського зеленого туризму різних країн надані в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Характеристика організацій сільського зеленого туризму в різних країнах.

Країна	Особливість організації сільського зеленого туризму
Італія	агротуристичний бізнес тісно пов'язаний з курортним бізнесом, з міжнародним досвідом у гастрономічному та дегустаційному туризмі.
Австрія	залучання гостей до збору трав, приготування молочних продуктів, випасу худоби та активного гірського екотуризму.
Фінляндія	розміщені на берегах заповідних озер та річок будиночки без господарі
Румунія	національна асоціація сільської культури та туризму спеціалізується на етнографічному та гастрономічному туризмі.
Угорщина	податкові пільги, міжнародний досвід - кінний туризм
Польща	немає тісного зв'язку з традиціями країни - лише проживання та харчування
Франція	приморські фермерські будинки, кінні ферми, виноробні господарства, гірськолижні шале, фермерські будинки, замки, рибальські хатини
Іспанія	на Канарських і Балеарських островах відкрилися сільські готелі в переобладнаних монастирях та історичних замках.
Данія	існує національна агротуристична асоціація, що спеціалізується на велотуризмі.
Ісландія	класифікація на три категорії номерів, категоризація гостьових будинків (А,В,СЗ/ГЗЗ)
Німеччина	більшість туристів приїжджають на міжнародні виставки та ярмарки.
Великобританія	привабливі ціни, діють знижки для дітей, друкуються рекламно-інформаційні каталоги СЗТ

Джерело: складено автором на основі [18].

Варто зазначити, що в європейських країнах уряди всіляко підтримують програми залучення сільських територій до зеленого туризму та агротуризму. Європейський Союз розглядає сільський туризм як основний важіль для економічного відродження сільських територій. За оцінками експертів Європейського банку реконструкції та розвитку, переселення людей з сільської місцевості в міста обходиться в 20 разів дорожче, ніж створення для них умов для життя і роботи в сільській місцевості. Також було підраховано, що дохід від одного ліжка-місця можна порівняти з річним доходом фермера від однієї корови [31, с. 12].

Розглянемо більш детально досвід організації сільського туризму та зеленого туризму в деяких європейських країнах.

У Фінляндії найпопулярнішим місцем розміщення туристів наразі є безхазяйні будиночки в тайзі на берегах заповідних озер і річок. Умови оренди таких лісових будиночків включають право повного користування будинком (меблі, посуд, постільна білизна, електрика, дрова), сауною, гребним човном і моторним човном. Більшість будиночків обладнані телевізором (сучасна побутова техніка встановлена в 4-5-зіркових будиночках). Умови оренди включають дозвіл (ліцензію) на спортивну риболовлю.

Сільський туризм у Франції представлений Національною організацією зеленого туризму (Maison des Gites de France et du Tourisme Vert). Ця організація пропонує фермерські будинки на будь-який смак і тип відпочинку, акредитовані відповідно до високих національних стандартів обслуговування.

У Франції паралельно впроваджуються різні концепції агротуризму:

- приморський агротуризм;
- кінні ферми;
- приморські фермерські будинки, кінні ферми, винні ранчо та ферми;
- гірськолижні шале, панда агроєкоколеджі в національних парках;
- сільські замки;
- рибальські будиночки [18].

Альтернативою сільському сімейному відпочинку є так звані "курортні села", які виникають у мальовничих природних зонах (у національних і регіональних ландшафтних парках та навколо них). У Франції діє спеціальна інвестиційна програма Gîtes de France, chalets-loisirs, спрямована на розвиток інфраструктури курортних сіл.

Крім того, у французьких національних парках створено мережу так званих "панда-готелів" (panda gites) для просування агроекотуризму:

- вони "зливаються" з природним ландшафтом і пропонують помірні послуги, які не споживають великої кількості ресурсів,
- відповідають вимогам охорони навколишнього середовища (використання екотехнологій),
- надають програми підтримки екотуризму, прокат біноклів, визначники тварин, топографічні карти з екотуристичними маршрутами, екотуристичні брошури тощо.

Міністерство сільського господарства та Міністерство туризму здійснюють нагляд за функціонуванням туристичних об'єктів. Існує державна федерація гостьових будинків та організація гостьових кімнат (Gites de France). Окремо діє мережа фермерів "Ласкаво просимо на ферму", яка розробила кваліфікаційні картки для об'єктів розміщення в сільській місцевості та об'єктів сільського туризму. Національна організація діє через мережу окремих бюро з офісами у всіх 97 французьких департаментах та сільських радах [18].

Сільський туризм в Ісландії - це мережа з близько 140 агроосель з приблизно 4 000 ліжко-місць по всій країні. Асоціація сільського туризму надає послуги з розміщення туристів у будинках, гостьових будинках і котеджах фермерів. Асоціація була створена у 1980 році.

На додаток до різних видів розміщення, фермери пропонують такі послуги, як катання на конях, риболовля та ознайомлення з традиціями, способом життя та ремеслами. Для тих, хто бажає здійснити індивідуальні подорожі, вони пропонують літні та зимові пакети самостійних подорожей,

прокат автомобілів та проживання. Для тих, хто віддає перевагу подорожам з гідом, існують спеціально розроблені тури, які дозволяють побачити всі найцікавіші природні та культурні об'єкти Ісландії. Приватні тури можуть бути організовані, коли туристи відвідують місця, які вони хочуть побачити. Приватні тури дозволяють відвідувачам обирати власний маршрут і місця, які вони хочуть відвідати, а також пропонують комфортне проживання у фермерських будинках і смак національного життя. Доступно близько 150 варіантів розміщення.

Агротуристичні пакети Ісландії пропонують розваги на будь-який смак. Проживання в затишних будинках, котеджах і фермах по всій Ісландії, доброзичливе і якісне обслуговування, місцева кухня і знайомство з місцевим сільським господарством. Заходи на природі, що пропонуються під девізом "Дивись і вчись", включають спостереження за колоніями рідкісних місцевих птахів, спостереження за китами, фотографування, піші прогулянки, а також вивчення геології та флори Ісландії. Культурні пам'ятки під девізом "Відвідай і відкрий для себе" включають ферми, екологічні будинки, музеї, ісландську кухню та нічне життя. Активний відпочинок включає джип-тури, рафтинг, верхову їзду, снігові розваги, риболовлю, їзду на велосипеді та гольф [7, с. 52].

У Німеччині сільський туризм розглядається в рамках так званої концепції "сталого розвитку" сільських територій і перебуває під наглядом Міністерства сільського господарства. Німецька концепція сільського туризму несе основне соціокультурне навантаження, пов'язане зі збереженням та популяризацією традиційного вигляду сіл, "сільської філософії", традиційних навичок та ремесел.

Сільське житло в Німеччині можна розділити на наступні категорії:

1. "Сільські канікули" - з фермерськими господарствами та можливістю познайомитися з тваринами і сільським життям.
2. "Агротуризм" - без фермерських будинків з тваринами, але екологічно чистий.
3. "Сільські пансіонати" - категорія, яка також стосується готелів.

Завдяки давнім традиціям сільського туризму в Німеччині існує низка організацій, які займаються підтримкою та розвитком цього виду туризму на всіх рівнях.

На державному рівні за розвиток сільського туризму та туризму в цілому відповідають Міністерство навколишнього середовища, охорони природи та ядерної безпеки і Міністерство економіки. Останнє є більш активним у питаннях туризму, причому в деяких землях, наприклад, у Баварії, створені спеціальні туристичні організації, тобто компанії за підтримки міністерства, які офіційно просувають усі види туризму в регіоні.

Державна підтримка також надається на регіональному (німецькі землі) та місцевому (земельні округи) рівнях, а також на рівні підрайонів (кожен земельний округ поділяється на менші адміністративні одиниці навколо конкретних сіл) [18].

На цих рівнях сільським туризмом більше займаються державні органи управління сільським господарством. Це пов'язано з тим, що основними суб'єктами сільського туризму є фермери, основною діяльністю яких є сільськогосподарське виробництво.

На місцевому рівні діють науково-дослідні інститути (у складі Міністерства сільського та лісового господарства), які вивчають поточну ситуацію, перспективи та ринки сільського туризму в провінціях.

На місцевому рівні при кожній місцевій владі діють туристичні інформаційні центри, які надають інформацію про туризм в регіоні, з особливим акцентом на сільський туризм. Туристичні інформаційні центри видають брошури та інші інформаційні матеріали, а також публікують інформацію про сільський туризм і фермерів на своїх офіційних веб-сайтах.

Дуже важливою організацією для фермерів, які пропонують сільський туризм, є відділ домашнього господарства та сільського господарства Регіонального сільськогосподарського бюро. Цей відділ фактично є державним центром розвитку сільського туризму на місцевому рівні. Це також інформаційно-консультаційний центр для потенційних та існуючих власників

господарств, а також освітній центр (він постійно організовує тренінги для фермерів, навчаючи їх, як приймати туристів та організовувати заходи). Державна підтримка фермерів (наприклад, пільгові кредити) також надається через ці відділи домогосподарств. Більшість суб'єктів сільського туризму вважають цю організацію однією з найефективніших і найнеобхідніших у секторі.

На місцевому рівні існують туристичні інформаційні служби, подібні до місцевих центрів. Ці організації набагато ефективніші у просуванні та популяризації сільського туризму. У багатьох випадках це неурядові громадські організації, членами яких є фермери, що сплачують досить високий внесок у розмірі 150 євро. Вони щороку видають дуже якісний каталог і публікують аналогічні дані на своїх веб-сторінках. Хоча ці послуги є платними і коштують недешево для власників агроосель, така реклама є досить ефективною. Такі каталоги та інформаційні матеріали варіюються від національних до регіональних [18].

Найпотужнішими організаціями у цій сфері є Німецька сільськогосподарська асоціація (15 000 членів) та Асоціація фермерського відпочинку (2 000 фермерських господарств).

У Німеччині взагалі немає законів чи законодавчих документів про сільський туризм. Це означає, що діяльність настільки чітко визначена і налагоджена, що в цій сфері виникає мало суперечливих питань. Законодавчі заходи у сфері сільського туризму зосереджені лише на окремих аспектах, таких як регулювання цього виду діяльності (підприємницьке чи додаткове сільське господарство), регулювання розвитку та безпеки харчових продуктів і гігієни.

Наприклад, селянам заборонено продавати молоко туристам. Це дозволено лише у високогірних районах, де природа вважається чистою і безпечною без обробки [18].

Основними позитивними аспектами державного регулювання є:

1) Чітке визначення та розмежування двох видів діяльності в сільському туризмі: підприємницької та особистого селянського господарства. Існує кілька схем визначення цього ліміту, але найпростішим критерієм є кількість ліжко-місць та послуг, що надаються туристам (для допоміжної діяльності їх менше). Якщо кількість ліжко-місць до восьми, то господарство вважається підсобним господарством, якщо більше восьми - підприємницькою діяльністю. Звичайно, оподаткування цих видів діяльності відрізняється.

Загалом, близько половини фермерів у Німеччині займаються туризмом як малим бізнесом, заробляючи так звані "кишенькові гроші". Для іншої половини фермерів це значна комерційна діяльність, основним джерелом доходу якої є щорічні пожертвування.

2) Наявність різноманітних страхових полісів, які захищають права та майно господарів і туристів. Практично всі підприємства сільського туризму мають таку страховку, оскільки внески не дуже високі, а витрати дуже значні у випадку непередбачуваних подій.

3) Розумне оподаткування. Існує звільнення від оподаткування мінімального доходу власника від підприємств сільського туризму (приблизно 24 000 євро на рік), що стимулює розвиток малих фермерів та приваблює нових учасників.

4) Договори, які захищають права та визначають обов'язки господарів і туристів. Він є обов'язковим для всіх туристів, навіть якщо вони зупиняються лише на один день.

5) Юридична консультація: доступна при реєстрації агрооселі та під час діяльності. Консультацію надає місцевий відділ сільського господарства, який займається сільським туризмом [18].

Загалом, так званий "чорний" ринок послуг сільського туризму в Німеччині досить невеликий (за оцінками, 10-15%). Власники почуваються в безпеці, якщо працюють легально. Це можна пояснити добре розробленими та прозорими механізмами реєстрації та ведення такого бізнесу, хоча багаторічний досвід у цій сфері також відіграє важливу роль [19, с. 126-127].

Сільський туризм в Іспанії передбачає розміщення у фермерських господарствах, сільських будинках та невеликих сільських готелях. Власники таких будинків в Іспанії об'єднані в асоціації, завданням яких є класифікація закладів сільського туризму за рівнем послуг, що надаються, та контроль за дотриманням ними вимог асоціації [4, с. 98].

Спираючись на досвід різних країн, можна визначити напрями та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні та вдосконалення правового регулювання сільського зеленого туризму (табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Напрями та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні на основі міжнародного досвіду.

Країна з подібним досвідом	Напрямок розвитку сільського зеленого туризму на Україні
Німеччина, Італія, Австрія, Польща, Угорщина	пільгова система оподаткування
Франція	спільний розвиток сільських територій та туризму за фінансової підтримки приватного сектору та координації з боку держави; поділ районів на рекреаційні та зелені зони.
Італія	розвиток агротуристичних проєктів, пов'язаних з курортними проєктами.
Італія, Іспанія	створення готелів в сільській місцевості поблизу монастирів.
Австрія	займання гостей зборами трав, приготуванням молочних продуктів та випасу худоби
Франція	приморські фермерські будинки, кінні ферми, виноробні господарства, рибальські хатини
Румунія	етнографічні типології сільського зеленого туризму.

Джерело: [18].

Таким чином, виходячи зі світового досвіду організації сільського зеленого туризму, можна зробити висновок, що цей вид туризму є вигідним як для відпочиваючих, так і для господарів (селян, сільських громад, регіонів та держави в цілому) і сприяє розвитку багатьох відповідних галузей економіки. Розвиток сільського зеленого туризму стимулює благоустрій сільських садиб, доріг та сіл в цілому, сприяє розвитку соціальної інфраструктури.

3.2. Стратегічні імперативи розвитку зеленого туризму у південному регіоні України

Південний регіон України, що включає Одеську, Херсонську, Миколаївську області та Автономну Республіку Крим, є одним з найпривабливіших регіонів України на карті послуг зеленого туризму. Водночас, рівень розвитку сільського зеленого туризму в цьому регіоні є найнижчим порівняно з іншими регіонами.

За даними незалежного соціального підприємства "ОБК Україна", у Причорноморському Південному регіоні лише 15-17% туристів надають перевагу сільському зеленому туризму, тоді як у Закарпатській області - близько 25%. [33].

Основними "слабкими місцями" зеленого туризму в південних регіонах є низький рівень сервісу, висока вартість послуг, нерозвиненість інфраструктури, практична відсутність класифікації приватних садиб, що впливає на якість послуг, що надаються, неефективні маркетингові механізми створення позитивного ринкового іміджу туристичної дестинації. До них відносяться.

З метою вирішення стратегічної проблеми підвищення привабливості регіонів України для туристів та конкурентоспроможності зеленого туризму вітчизняні науковці пропонують комплексну оцінку якості туристичних послуг, складовою якої є показник регіональної привабливості. Згідно з методикою розрахунку, індикатор регіональної привабливості базується на класифікаційних критеріях для визначення пріоритетності окремих регіонів та включає такі ідентифікаційні категорії: наявність культурно-історичних пам'яток та архітектурної спадщини, мережа соціальної та транспортної інфраструктури, потужність матеріально-технічної інфраструктури рекреаційних об'єктів, регіональний екологічний стан.

Основними пріоритетами для активного розвитку зеленого туризму в Причорномор'ї (Південний туристичний регіон) є: потужний лікувально-

оздоровчий комплекс, унікальна культурно-історична спадщина, етнічне розмаїття, цінова конкурентоспроможність туристичних продуктів, стратегічна орієнтація на зовнішній сегмент туристів - споживачів, надання туристичних послуг в Чорному та Азовському морях, а також прихильність населення до відпочинку в Чорному та Азовському морях [25].

Для того, щоб збільшити та реалізувати потенціал зеленого туризму в Південному соціально-економічному регіоні, необхідно системно охопити всі переваги та пріоритети регіону та, в перспективі, якісно переорієнтувати зелений туризм на новий рівень, що дозволить максимально розширити та диференціювати регіональний туристичний ринок. Необхідно розробити комплексну стратегію.

Розробка та демонстрація стратегії розвитку внутрішнього зеленого туризму передбачає вибір основних пріоритетних напрямків та сфер застосування, визначення довгострокових цілей та завдань, їх узгодження з ресурсним забезпеченням та економічними інтересами суб'єкта господарювання (зеленої садиби). Взаємодоповнюваність цих компонентів в рамках єдиного стратегічного плану визначає характер і тип обраної стратегії, а отже, найбільш повне відображення аспектів економічного, соціального, культурного та освітнього розвитку населення.

Важливими факторами, що мають безпосередній вплив на вибір типу стратегії, є ряд факторів зовнішнього середовища, стан конкурентного тиску, політика державної підтримки змін, інтенсивність та характер розвитку ринку туристичних послуг, розвиненість інфраструктурних зв'язків та переважання окремих регіонів у цьому сегменті туризму.

Розробка стратегії розвитку сільського зеленого туризму для Південного регіону має системно охоплювати три основні рівні: національний, регіональний та місцевий. Масштаби реалізації стратегічних заходів мають бути сплановані таким чином, щоб кожен рівень орієнтувався на різний ступінь деталізації та опрацювання планових рішень і враховував специфічні особливості свого функціонування [30]. Для досягнення стратегічної мети

розвитку та поглиблення фрагментації ринку зелених послуг необхідно здійснити низку стратегічних і тактичних заходів з боку національного агропромислового комплексу. Основними питаннями регіональної політики у сфері зеленого туризму є

1. законодавче закріплення основних положень, норм і стандартів, пов'язаних з процесом виробництва туристичних продуктів
2. приведення національних норм і стандартів у відповідність до європейських вимог споживачів та міжнародного законодавства
3. створення ефективної системи регулювання ринку зеленого туризму
4. класифікація зелених садиб та формування єдиного національного реєстру закладів зеленого туризму
5. підвищення якості послуг, що надаються
6. формування парадигми здорового способу життя та підвищення культурно-освітнього рівня населення [36, с. 125].

Метою розробки регіональної стратегії розвитку сільського зеленого туризму є створення конкурентоспроможного туристичного продукту на основі використання потужного рекреаційного, культурно-історичного та екологічного потенціалу та підвищення якості життя сільського населення.

На сучасному етапі пріоритетним стратегічним напрямом сприяння розвитку зеленого туризму в Україні є вдосконалення чинного законодавства та законодавче закріплення норм і механізмів, що регулюють процес створення туристичних послуг. Наразі правові засади розвитку зеленого туризму регулюються Законами України "Про особисте селянське господарство" та "Про туризм", а також Указом Президента України "Про підтримку розвитку туризму в Україні", Постановою Кабінету Міністрів України "Про розвиток туризму в Україні", "Національною програмою розвитку туризму в Україні", "Державною цільовою програмою розвитку туризму в Україні" та іншими нормативно-правовими актами. "Загальнодержавна програма розвитку сільськогосподарського виробництва та відродження села" та "Концепція Загальнодержавної цільової програми

розвитку туризму і курортів в Україні" також містять певні положення та терміни. Водночас, вплив цих нормативно-правових актів на основні засади розвитку зеленого туризму залишається фрагментарним, а термін їх дії вже закінчився.

З огляду на це, існує нагальна потреба у прийнятті Закону України "Про сільський зелений туризм", нормативні положення якого забезпечать основу для формування цього виду підприємницької діяльності в усіх регіонах України на всіх рівнях інституційного управління [13, с. 99].

Деталізація та регіональна специфіка розвитку зеленого туризму має бути деталізована в регіональних програмах (проектах), які розроблятимуться в кожному соціально-економічному регіоні. В Європі такі цільові програми реалізуються Фондом "Євразія", Міжнародним фондом "Відродження", ініціативою "Єврогейтс" Європейської федерації сільського зеленого туризму та міжнародною екологічною програмою ТАСІС.

Не менш нагальним стратегічним завданням є створення спеціалізованого координуючого органу, основною функцією якого є регулювання, консультування та організаційна підтримка розвитку зеленого туризму в сільській місцевості. На поточному етапі функції такої організації частково виконує Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму, яка має осередки в усіх регіонах України.

Перспективним координуючим органом для реалізації стратегічних цілей і стратегій розвитку регіонального зеленого туризму в південних адміністративних областях може стати регіональний туристичний кластер, який об'єднає основні об'єкти зеленого туризму в регіоні. Регіональними провайдерами державної політики у сфері розвитку регіонального зеленого туризму є Департамент туризму і курортів обласної державної адміністрації, Департамент екології та природних ресурсів обласної державної адміністрації та Департамент охорони культурної спадщини [14, с. 12]. Основними пріоритетами регіональної політики сприяння розвитку сільського зеленого туризму на сучасному етапі є зосередження зусиль на вирішенні наступних

питань.

1) розробка та реалізація соціально-економічних моделей та загальнодержавних цільових програм соціально-економічного розвитку сільських територій з виділенням сфери туристичних послуг у секторі зеленого туризму

2) нівелювання процесу трудової міграції з сільської місцевості шляхом створення нових робочих місць у сільській місцевості та розширення потенціалу надання туристичних послуг

3) формування ефективних механізмів соціальної та фінансової підтримки сільського розвитку;

4) підвищення інституційної спроможності центральних та місцевих органів влади в рамках Європейської програми сусідства та співробітництва у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій (ENPARD); та

5) розробка методологічної бази для оцінки рівня розвитку сільських територій в контексті структурованих програм, відповідно до практики оцінки послуг зеленого туризму в країнах ЄС;

6) реалізація в рамках двосторонньої угоди між Україною та ЄС щодо впровадження стратегічних реформ у сфері сільського розвитку;

7) покращення інвестиційного клімату та розвиток виробничої і соціальної інфраструктури регіону; та

8) адаптація національної стратегії розвитку туризму до ситуації регіонального розвитку з урахуванням регіональних пріоритетів та розробка пропозицій щодо майбутніх заходів середнього рівня

9) розширення зовнішньоекономічної діяльності, зокрема з країнами ЄС, які формують потенційний попит на продукти зеленого туризму [25].

На основі основних принципів регіональної стратегії розвитку зеленого туризму в південному регіональному районі має бути прийнята цільова програма розвитку ринку туристичних послуг на певний період часу.

Основними напрямками реалізації такої цільової програми є наступні:

1) Сприяння реалізації регіональних стратегій розвитку та державної

політики у сфері туристичних послуг;

2) впровадження інноваційних технологій для управління індустрією зеленого туризму в регіоні; та

3) просування туристичних продуктів на зовнішньому та внутрішньому ринках зеленого туризму; та

4) забезпечення сприятливого середовища для сталого та динамічного розвитку туристичної галузі в регіоні

5) розвиток інфраструктури зелених садиб.

6) створення єдиного координуючого органу для забезпечення дотримання регуляторних, економічних, екологічних та організаційних стандартів надання зелених послуг;

7) збільшення та впорядкування туристичних потоків всередині регіону

8) створення єдиної мережі інформаційно-туристичних центрів з повною базою даних об'єктів зеленого туризму [30, с. 5].

Оцінюючи стратегічні аспекти розвитку зеленого туризму в сільській місцевості, науковці розглядають стратегію зростання, виживання та стабілізації як методологічну основу майбутнього розвитку та інструмент довгострокового управління галуззю.

Враховуючи специфіку розвитку зеленого туризму в південних країнах, найбільш прийнятною стратегією є стратегія централізованої диверсифікації, яка базується на концентрації зусиль зеленої садиби в межах використання існуючих можливостей та визначенні подальших можливостей на основі вже функціонуючих туристичних ресурсів. Стратегія зосереджена на підтримці рівня підвищеного попиту в регіоні за рахунок збільшення туристичних потоків і розширення спектру пропонованих послуг.

Таким чином, розробка стратегії розвитку зеленого туризму та реалізація підтримуючих проектів і цільових програм сприятиме вирішенню найважливіших соціально-економічних проблем і сформує базову основу для становлення цієї галузі як одного з основних видів економічної діяльності в регіоні.

3.3. Відновлення сфери зеленого туризму у післявоєнній відбудові сільських територій

Війна в Україні все ще триває і має руйнівний вплив на енергетичну систему країни, житловий фонд, навчальні заклади, промислову та соціальну інфраструктуру. Російські атаки зруйнували багато сільських населених пунктів і цілі міста, які перебувають під постійними обстрілами окупаційних сил, а економічне становище населення погіршилося через вимушене переселення, скорочення і банкрутство підприємств, закриття і перенесення бізнесу. Уся економіка, в тому числі й туризм, перебуває у складному становищі.

Саме тому питання відродження агротуристичного сектору в післявоєнний період є важливим і має кілька ключових аспектів. З одного боку, це можливість залучити інвестиції в розвиток сільського господарства, підвищити рівень життя, збільшити зайнятість та покращити сільську інфраструктуру. З іншого боку, агротуризм може привабити туристів у постраждалі від війни райони та сприяти їхній соціально-економічній реконструкції [23].

Сільський зелений туризм у довоєнних південних регіонах України розвивався досить активно не лише через формування агросадиб, а й через переорієнтацію сільгоспвиробників на екзотичні культури та продукти, привабливі для туристів. У Херсонській області, зокрема, фермерське господарство "Шафран Любимівський" спеціалізувалося на вирощуванні шафрану та квітів і активно просуvalo туристичний контент господарства у соціальних мережах для популяризації сільськогосподарського виробництва серед населення. Фермерське господарство "Кулін" вирощувало виноград і фрукти, виробляло крафтові вина, приваблювало туристів до своїх готелів і ресторанів, пропонувало досвід збору врожаю, мало кілька торгових точок в обласному центрі та розводило страусів. Виноробня Торбецького організувала тури "Винним шляхом Кельсона" зі свого замку, продовжуючи

таврійську виноробну традицію з 19 століття і поєднуючи історичний та гастрономічний туризм. Таких прикладів у південних регіонах багато. Розвитку агротуризму також сприяв активний потік туристів, які відвідували Азовське та Чорноморське узбережжя під час курортного сезону.

Бойові дії зруйнували все, що було напрацьовано в туристичній галузі на окупованих територіях, в тому числі і в Херсонській області. Тому відновлення деокупованих територій потребує розробки ефективних заходів щодо активізації підприємницької діяльності та відродження індустрії сільського туризму [23].

Агротуризм є перспективним туристичним напрямком і може стати важливим джерелом доходу для сільського населення та місцевого розвитку в післявоєнний період. Враховуючи, що особи, які повертаються з міграції, мають досвід розвитку підприємництва в країнах, де їм довелося перебувати під час війни, та активно шукають нові джерела доходу і зайнятості, можна очікувати збільшення кількості суб'єктів сільського зеленого туризму. Проблема буде пов'язана з браком фінансування та досвіду ведення цього виду бізнесу.

Розвиток сільського зеленого туризму потребує залучення цілого ряду фінансових ресурсів. Зокрема, це інвестиції приватних інвесторів, державні та міжнародні субсидії, кредитні схеми та пільгові кредити для агробізнесу, а також самофінансування фермерів та підприємств. Однак для того, щоб агротуризм був успішним, а підприємства швидко окупилися, необхідно розробити ефективні стратегії розвитку агротуризму, залучити місцеве населення до прийняття рішень та підвищити рівень обізнаності про його переваги. Крім того, необхідно створити належні умови для розвитку сільського підприємництва та формування центрів агротуризму, включаючи реконструкцію та модернізацію сільських будинків, розбудову та підтримку якісної інфраструктури, навчання та підтримку місцевого населення у розвитку агротуризму [1]. Залучення фінансових ресурсів та ефективний розвиток сільського зеленого туризму є важливим кроком на шляху до

післявоєнного соціально-економічного відновлення, підвищення рівня життя сільського населення та збільшення туристичного потенціалу регіону. Важливо розуміти, що успіх агротуризму залежить від підходу та співпраці за участю всіх зацікавлених сторін, включаючи національні та місцеві органи влади, приватних інвесторів, місцевих жителів і туристів.

Важливо враховувати потреби та побажання туристів і ринкові тенденції для розробки нових туристичних продуктів у майбутньому. Наприклад, зростаючий попит на органічні продукти харчування та здоровий спосіб життя може ефективно розвивати агротуризм для здорового харчування та активного відпочинку на природі. Фермерські господарства є привабливими напрямками для сімей з дітьми, особливо для міських туристів, які потребують спілкування з тваринами та дикою природою, а також для школярів, які хочуть розширити свій кругозір, дізнатися про природу та закріпити теоретичні знання.

Конкурентними перевагами південного регіону є зміна кліматичних умов внаслідок глобального потепління та можливість вирощування екзотичних субтропічних рослин - дерев, квітів та сільськогосподарських культур, які створюють нові враження та враження для іноземних туристів та туристів з інших регіонів і збільшують туристичні потоки.

Загалом якість та конкурентоспроможність туристичного продукту формують природно-кліматичні, екологічні, ресурсні, інфраструктурні, економічні, соціокультурні та іміджеві фактори, які повинні враховуватися суб'єктом туристичної діяльності та реалізовуватися в практичній діяльності агротуристичних дестинацій [20].

Конкурентні переваги сільського зеленого туризму формуються також за такими напрямками

- Фермери, які займаються агротуризмом, зазвичай вирощують екологічно чисту продукцію, тому туристи можуть насолоджуватися свіжою, здоровою їжею та брати участь в еко-проектах;

- Сільський зелений туризм пропонує туристам нові враження, такі як відвідування ферм і садів, участь у вирощуванні та збиранні врожаю, а також

знайомство з культурою і традиціями місцевого населення;

- Агротуризм загалом може підтримувати місцеву економіку, збільшуючи доходи фермерів, робітників та місцевого бізнесу;

- сільський зелений туризм менше залежить від сезонності, а об'єкти можуть приваблювати туристів у різні пори року, поєднуючи різні види туризму [25].

Негативним фактором для розвитку сільського зеленого туризму є високий рівень видобутку корисних копалин та забруднення на окупованих територіях.

Загалом, відродження сільського зеленого туризму на постраждалих від війни територіях мало б позитивний вплив на соціально-економічне відновлення регіону та окремих громад, сприяло б залученню інвестицій та фінансових ресурсів. Однак для успішного розвитку сільського зеленого туризму необхідний комплексний підхід та загальнодержавна програма розвитку деокупованих територій, забезпечення їх сталого розвитку через ефективну взаємодію між адміністративними органами, органами місцевого самоврядування та місцевими громадами [23].

Підсумовуючи, можна сказати, що відродження сільського зеленого туризму в синергії з іншими видами туризму (історичним, спортивним, оздоровчим, гастрономічним) позитивно впливає на регіональний розвиток, покращуючи зовнішній вигляд сільських населених пунктів, створюючи нові робочі місця та підвищуючи рівень життя місцевого населення. Однак успіх туристичних проектів залежить від формулювання та реалізації ефективних стратегій розвитку, підтримки та залучення місцевого населення, а також співпраці між зацікавленими сторонами. Тому підтримка та розвиток агротуризму на територіях, що постраждали від війни, є важливим кроком на шляху до соціально-економічного відновлення та розвитку регіону.

Висновки до 3-го розділу

Зелений туризм в сучасних умовах зростання туристичної активності та інтенсивного розвитку ринку туристичних послуг формує потужний потенціал соціально-економічного розвитку українського села і може виступати дієвим важелем формування ефективних механізмів господарювання на різних інституційних рівнях. Він може виступати дієвим важелем формування ефективних механізмів управління на різних інституційних рівнях. Формування таких механізмів неможливе без обґрунтування базової концепції та чіткої стратегії розвитку зеленого туризму в регіонах України, які мають пріоритетні умови для поширення зеленого туризму.

Стратегічною метою розвитку зеленого туризму в Україні є створення конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринках продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення, на основі якого може бути забезпечений комплексний розвиток регіонів та їх соціально-економічна вигода при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурної спадщини забезпечення його соціально-економічних переваг.

Дослідження показало, що на даному етапі формування комплексної стратегії подальшого розвитку зеленого туризму в південному регіоні є досить складним процесом. Як структурний елемент стратегії, основні труднощі, пов'язані з розробкою та реалізацією комплексної програми розвитку, інтегровані в площину найбільш серйозних проблем соціально-економічного розвитку сільських територій, які потребують невідкладного вирішення на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Пріоритетом у вирішенні цих стратегічних питань має стати прийняття Закону України "Про сільський зелений туризм" та класифікація зелених садиб як основної ланки проектів зеленого туризму.

ВИСНОВКИ

У всьому світі спостерігається тенденція до збереження природних ресурсів. "Зелена" економіка як напрям економічної науки починає активно розвиватися, впроваджуючи альтернативні способи захисту природних ресурсів. Подібна тенденція спостерігається і в Україні, але вона недостатньо розвинена, в основному через економічні проблеми та брак фінансування.

Сільський зелений туризм - це вид туризму, що поєднує всі види туристичної діяльності (екологічний, зелений, агротуризм та рекреаційний) у сільській місцевості, в екологічно чистих ландшафтах та в сімейних або індивідуальних котеджах.

Сільський зелений туризм є стратегічною ініціативою, яка робить значний внесок в економічне зростання та покращує якість життя і комфорт сільського населення. Водночас, існує усвідомлення того, що туризм має розвиватися на засадах сталого розвитку та бути соціально і екологічно відповідальним.

Україна має важливі об'єктивні передумови для того, щоб стати однією з провідних індустріальних країн світу з точки зору туризму. Українське село має великий потенціал для розвитку туризму, включаючи сприятливі кліматичні умови, багату флору і фауну, рекреаційні ресурси та культурно-історичні пам'ятки, які ще не використовуються належним чином.

Найціннішим туристичним ресурсом села є мальовнича українська природа, але багатьом міським жителям бракує контакту з цією природою.

Зелений туризм у різних регіонах України може використовувати різні елементи лікувального впливу природи, такі як ландшафтотерапія, кліматотерапія та бальнеологія. Крім того, українське село має багатий пізнавальний потенціал, пов'язаний з історичною та етнографічною спадщиною, сільською культурою та побутом, професіями та ремеслами, які здебільшого невідомі міським жителям. Мешканці великих міст України сприймають сільське життя та культуру як захоплюючу та екзотичну.

Для того, щоб ефективно управляти та планувати розвиток сільського зеленого туризму, необхідно повною мірою враховувати особливості територіальної та функціональної організації регіону.

Сільський зелений туризм позитивно впливає на відродження, збереження та розвиток місцевих народних звичаїв, ремесел та історико-культурної спадщини. Сільський зелений туризм відіграє важливу роль у підвищенні культурного та освітнього рівня сільського населення. Розвиток сільського зеленого туризму сприяє сталому розвитку українських сіл.

Сьогодні туризм поширений у всіх регіонах України і є складовою місцевої економіки. Однак для одних регіонів він є локальним, а для інших - не лише національним, а й міжнародним. Водночас, слід зазначити, що у структурі туризму в Україні близько 43% припадає на відпочинок та лікування на курортах, тоді як на спеціалізований туризм, такий як сільський туризм та мисливство, припадає лише 9%. Розвиток сільського зеленого туризму в Україні відбувається вкрай стихійно. Він тісно пов'язаний з розвитком суспільства і підпорядковується його об'єктивним закономірностям.

Аналіз розвитку сільського зеленого туризму в Україні показує, що туристичні зони та маршрути тяжіють до найбільших екологічних цінностей України - чистих річок, лісів, пляжів, озер, водосховищ та архітектурних комплексів у малих містах і селах.

Пріоритетними регіонами розвитку сільського зеленого туризму в Україні є Захід: Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Хмельницька області; Південь: Одеська, Херсонська, Миколаївська та Запорізька області; Центр та Північ: Київська, Полтавська та Чернігівська області. Загалом, зелений туризм охоплює більшість регіонів України.

Одним з регіонів, де активно розвивається сільський зелений туризм, є Південний туристичний регіон. До них належать вигідне геополітичне розташування, сприятливі мікрокліматичні умови, різноманітні ландшафти, унікальна флора і фауна, історична, культурна та архітектурна спадщина,

добре розвинена транспортна мережа, а також достатні людські, матеріальні, природні та медичні ресурси.

Сільський туризм є одним з найперспективніших секторів для розвитку аграрного сектору України і може стати рушійною силою для розвитку малого та середнього бізнесу в сільській місцевості.

Найбільш перспективними видами сільського відпочинку в південних регіонах є: зелений туризм (короткі періоди від 5-10 годин до 1-2 днів), сімейні поїздки вихідного дня та свята, догляд за міськими дітьми на канікулах, екологічний туризм, різні види активного туризму, агротуризм, оздоровчий туризм.

Зелений туризм може сприяти сталому розвитку будь-якого регіону. Однак, щоб бути корисним, він повинен бути добре дослідженим і спланованим процесом.

Таким чином, зелений туризм - це реальна можливість покращити сільську економіку, підтримати сталий розвиток сільських територій та зберегти культурну та історичну спадщину регіону і країни в цілому.

Успішний розвиток сільського зеленого туризму в українських селах дозволить їм приєднатися до європейської мережі сільського туризму і є одним із шляхів забезпечення інтеграції України в Європу.

14.03.2024р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агротуризм - новий напрямок для розвитку сільського господарства. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://agronovynv.com/2018/07/16/agroturizm-novvi-napriamok-dlia-rozvytku-silskogo-gospodarstva/>
2. Биркович В.І. Сільський зелений туризм - пріоритет розвитку туристичної галузі України. Стратегічні пріоритети // Науково-аналітичний щоквартальний збірник. 2018. № 1 (6). С. 138-143.
3. Бойко Є.О. Роль зеленого туризму в розвитку сільських територій // Економіка. Управління. Інновації. 2020. №1(3). С. 257-261.
4. Герасименко В.Г. Аграрний туризм, як вид підприємництва: монографія. Одеса: ПАЛЬМІРА, 2011. 178 с.
5. Горішевський П.В. Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі. Підручник. Івано-Франківськ: Місто-Н, 2013. 158 с.
6. Грановська В.Г., Алещенко Л.О. Агротуризм як інструмент диверсифікації діяльності // Економіка АПК. 2019. №12. С. 28-36.
7. Губені Ю.Е. Європейський досвід та теоретичні засади агротуризму // Вісник Львівського ін-ту економіки і туризму. 2017. №2. С. 50-55.
8. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Дишлюк Н.І. Туризм як складова управління комплексним розвитком сільських територій // Проблеми удосконалення управління в сучасних умовах: Зб. наук. пр. ПДАТУ. Вип. 16 (т.3). 2018. С 63-67.
10. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу. Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2014. 192 с.
11. Довгаль О.В. Сільський туризм як перспективний напрям підприємництва у соціально-економічному механізмі розвитку села. // Все про туризм. 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/dovgal.htm.
12. Закон України «Про туризм» від 29 травня 2001 р. № 2470-III // Відомості Верховної Ради України. 1995. №31. С. 241.

13. Захарченко О.В. Перспективи розвитку сільського туризму // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2014. №4(28). С. 97-100.
14. Зіемеле Астана. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Івано-Франківськ: вид. «Місто НВ», 2013. С. 8-13.
15. Зінько М. Ще раз про сільський туризм, агротуризм, екотуризм і зелений туризм // Туризм сільський зелений (спецвипуск). 2012. №2. С. 2-7.
16. Карлберг Оса. Агротуризм в Україні: невикористана можливість, що чекає на реалізацію // Туризм сільський зелений. 2013. №1. С. 7-8.
17. Коробка С.В. Зелений туризм як різновид підприємницької діяльності в сільській місцевості // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. 2011. Випуск II (42). Частина I. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/korobka2.htm.
18. Король М.М. Аналіз європейського досвіду організації зеленого туризму // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_2_2017ua/9.pdf.
19. Костиця М.М. Сільський туризм: теорія, методологія, практика: монографія / за заг. ред. проф. Є.І. Ходаківського. проф. Ю.С. Цал-Цалка. Житомир: ЖДТУ. 2006. 196 с.
20. Кравець О. Сільський туризм - традиції гостинності, які приносять прибуток. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://artkavun.kherson.ua/uaslskij_turizm
21. Кудла Н. Основи сільського туризму: Науково-теоретичний аспект. Дрогобич, 2006. 62 с.
22. Маєвський Я. Агротуризм: Порадник для сільського господаря. Львів, 2015. 80 с.
23. Майкл Флінн Відродження агротуризму на територіях, зруйнованих війною. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://farmstayus.com>
24. Мельниченко С.В. Соціально-економічне значення та проблеми розвитку сільського зеленого туризму в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/melnychenko.html

25. Мусіна Л. Стан і перспективи розвитку зеленої економіки та зеленого бізнесу в Україні. Аналітична доповідь. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eer.org.ua>
26. Рибак В.В., Трембіцька О.І. Розвиток зеленого туризму в Україні // Агропромислове видавництво Полісся. Серія Економіка. 2013. №6. С. 137-138.
27. Рутинський М.Й. Сільський туризм: навч. посіб. К., Знання, 2016. 271 с.
28. Сімков Л.Є. Теоретичні аспекти стратегії розвитку сільського зеленого туризму в регіоні // Науковий вісник ЛНТУ. 2012. Вип. 22.12. С. 74-78.
29. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/1/3>
30. Степанов В.Ю. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми та перспективи. // Актуальні проблеми державного управління, 2018. №1(53). С.1-5.
31. Товт М. Правове регулювання та стандарти сільського туризму. Досвід окремих країн, проблеми законодавства України // Відпочинок в українському селі. Порадник організатору відпочинку та власнику садиби. 2013. Вип. 5. Туризм сільський зелений. №1. С. 9-15.
32. Туризм і відпочинок в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://travelblog.kiev.ua>
33. Українська мережа сільського розвитку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://urdn.org/>
34. Херсонська область. Географічний атлас: Моя мала Батьківщина, Київ, ТОВ «Видавництво «Мапа»», 2015. 63 с.
35. Шульгіна Л.М., Бондар А.І. Аналіз екоорієнтованих видів туризму: їх відмінні та спільні риси. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mim.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/nmii2010_1_161_168.pdf
36. Яковенко В.Д. Перспективні напрями розвитку зеленого туризму в Україні // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. 2020. Вип. 3(4). С. 121-125.